

Musikens betydelse för barns delaktighet - en litteraturstudie

Cecilia Holmström

Examensarbete / Degree Thesis

Det sociala området / Social Care

2010

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	2632
Författare:	Cecilia Holmström
Arbetets namn:	Musikens betydelse för barns delaktighet
Handledare (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Uppdragsgivare:	
Sammandrag: Detta examensarbete behandlar ämnet musik och vilken betydelse musiken har för barns delaktighet. Målet var att undersöka om musiken har betydelse för barn under deras uppväxt och hur musiken kan påverka barnens delaktighet. Arbetet är en litteraturstudie och materialet är således hämtat från färdiga texter. Jag koncentrerar min undersökning till barn i tre till sex års ålder. Resultatet för frågeställningarna är att musiken har en betydelse för barn under uppväxttiden eftersom musiken påverkar människan under hela hennes liv. Musiken utvecklar människans musikaliska färdigheter och det leder till att människan har lättare att ta musiken till sig. Musik på daghemmet hjälper till att utveckla barnens musikalitet och det utmynnar i att barnet stiftar bekantskap med musiken redan i ett tidigt skede. Musiken kan påverka barns delaktighet genom att de får en större möjlighet att påverka på daghemmet tack vare musikundervisningen där. Då barnet har en möjlighet att påverka på daghemmet kan barnets känsla av delaktighet stärkas vilket gör att barnet känner att det är en del av gruppen och att det är accepterat av de andra barnen och av de vuxna i gruppen.	
Nyckelord:	Musik, delaktighet, utvecklingspsykologi, daghem, musikalisk utveckling
Sidantal:	70
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	17.6.2010

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Det sociala området
Identification number:	2632
Author:	Cecilia Holmström
Title:	Musikens betydelse för barns delaktighet
Supervisor (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Commissioned by:	
Abstract: This thesis deals with the subject music and what importance music has got for children and their feeling of participation. The goal with the thesis was to investigate if the music has got any importance for children during their childhood and how the music affect the participation of children. The thesis is a literature study and therefore the material consists of texts written by others. I concentrate my thesis on children from three to six years of age. The result of the questions asked is that music has an affect on children during their childhood because music affects people during the entire life. The music develop the musical skills of the human and this leads to that the human easier to take the music into ones life. Music in the kindergarten helps to develop the musicality the children has got and that leads to that the child makes acquaintance with music on an early stage. Music can affect the participation of children in a way that children get a better chance to influence what kind of songs are sang in the kindergarten. When the child has got an opportunity to influence in the kindergarten the child's feeling of participation can get stronger. This leads to that the child feels that it is one with the group and it feels accepted by the other children and the adults in the group.	
Keywords:	Music, participation, development psychology, kindergarten, musical development
Number of pages:	70
Language:	Swedish
Date of acceptance:	17.6.2010

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Det sociala området
Tunnistenumero:	2632
Tekijä:	Cecilia Holmström
Työn nimi:	Musikens betydelse för barns delaktighet
Työn ohjaaja (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Toimeksiantaja:	
Tiivistelmä: Tämä opinnäyte käsittelee musiikkia ja musiikin mahdollista merkitystä lapsen osallisuudelle. Opinnäytteen tarkoitus oli tutkia jos musiikilla on merkitys lapsen kehityksen osalta ja miten musiikki voi vaikuttaa lapsen tunteeseen osallisuudesta. Työ on kirjallisuustutkimus ja siksi käyttämäni materiaali on toisten tutkima ja kirjoittama. Keskityn lapsiin joiden ikä on 3-6 vuotta. Saavuttamani tulos on että musiikilla on merkitys lapselle lapsuuden aikana koska musiikilla on merkitys koko ihmisen elämän aikana. Musiikki kehittää ihmisen musikaalisia taitoja ja tämä johtaa siihen että ihmisellä on helpompaa ottaa musiikki osana itseään. Musiikki päiväkodissa auttaa kehittämään lapsen musikaalisutta ja se johtaa siihen että lapsi tutustuu musiikkiin varhaisessa vaiheessa. Musiikki voi vaikuttaa lapsen osallisuuteen sitä kautta että lapsella on suurempi mahdollisuus vaikuttaa päiväkodissa esimerkiksi mitkä laulut lauletaan. Kun lapsella on mahdollisuus vaikuttaa päiväkodissa lapsen tunne osallisuudesta vahvistuu ja tämä johtaa siihen että lapsi tuntee itsensä osaksi ryhmää ja hyväksytyksi ryhmän muiden lasten ja aikuisten osalta.	
Avainsanat:	Musiikki, osallisuus, kehityspsykologia, päiväkot, musikaalinen kehitys
Sivumäärä:	70
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	17.6.2010

INNEHÅLL

1 Inledning	8
1.1 Syfte	9
1.2 Frågeställning	9
1.3 Metod	9
2 Vad är musik?	9
2.1 Musikens grundbegrepp	10
2.1.1 Ljud	10
2.1.2 Dynamik	10
2.1.3 Harmoni	10
2.1.4 Rytmt	11
2.1.5 Tempo	11
2.2 Musikens uppkomst	11
2.3 Den finländska musiktraditionen	12
3 Delaktighet	13
3.1 Vad är delaktighet?	13
3.2 Den vuxnes påverkan på barns delaktighet	16
4 Barns musikaliska utveckling	20
4.1 Barn i tre till fyra års ålder	21
4.1.1 Ramsor	22
4.1.2 Dramasång	22
4.1.3 Periodkänsla	23
4.1.4 Rytmt och synkronitet	23
4.1.5 Melodi	25
4.1.6 Spontansång	27

4.1.7 Hur gör man musik med barn i tre till fyra års ålder?	27
4.2 Barn i fem till sex års ålder	28
4.2.1 Ramsånger	28
4.2.2 Spontansång	29
4.2.3 Rytmer	30
4.2.4 Melodireproduktion	30
4.2.5 Melodi	31
4.2.6 Tonalitetskänsla	32
4.2.7 Hur gör man musik med äldre daghemsbarn?	32
4.3 Musikalitet	32
5 Metod	33
5.1 Litteratursökning	36
5.2 Analysprocessen	39
5.3 Urvalskriterier	41
5.3.1 Inkluderande aspekter	41
5.3.2 Exkluderande aspekter	42
5.4 Innehållsanalys	42
6 Analys och resultat	44
6.1 Presentation av artiklar	44
6.2 Presentation av analys	46
6.2.1 Musikundervisning	46
6.2.2 Musikens påverkan	51
6.3 Sammanfattning	60
7 Slutdiskussion	62
7.1 Diskussion om metoden	62

7.2 Diskussion om teorierna	63
7.3 Avslutande diskussion	64
KÄLLOR	67

1 INLEDNING

Musikens betydelse för barn är ett ämne som känns helt nytt för mig. I mina studier vid Arcada har musik behandlats mycket lite och endast under det första studieåret i samband med en förberedande kurs inför daghemspraktiken. Då handlade det mest om hur man sjunger med barn, vad man sjunger med dem och hur man leder en sångstund. Allt detta är viktigt för en socionom som vill inrikta sig på daghemsbarn. För mig var det ändå inte tillräckligt.

Hösten 2009 tillbringade jag i Roskilde i Danmark. Jag gick en kurs som heter "Children at Risk" och under den kursen fick jag en del nya kunskaper. I Danmark är man mycket mån om det kreativa och det har fått mig i efterhand att fundera mycket på den finländska utbildningen och hur man i Finland tänker på människans kreativa behov.

Idén om att skriva om musikens betydelse för barn fick jag genom tanken på kreativiteten. Jag har själv som barn deltagit i musiklekskola. Jag har också spelat flöjt och gått på musikteori under de högre klasserna på lågstadiet. Intresset för att sjunga och dansa finns kvar, trots att intresset för att spela flöjt småningom minskade.

Jag har märkt att den mesta litteraturen i ämnet har skrivits under 1990-talet. Musikens betydelse är kanske något man i dagens samhälle inte tänker på så mycket. I dag är många stressade och tänker inte på att musik kan hjälpa till att slappna av. Musiken är viktig för människan i alla åldrar och för barn har musiken en alldeles speciell betydelse. Då man läser in sig på ämnet ser man hur mycket musiken egentligen betyder för barns utveckling.

Jag tror att jag med min undersökning kan öppna ögonen för pedagoger och föräldrar som har glömt musikens betydelse för barnet. Jag hoppas komma fram med något nytt som kan vara till hjälp för personalen i daghemmen. Jag vill stärka pedagogens syn på musikens betydelse för barn.

1.1 Syfte

Mitt syfte med undersökningen är att forska i musikens betydelse för barnet. Jag vill undersöka vilken roll musiken spelar för barnet under uppväxten och vilken betydelse den har i barnets utveckling. Jag vill också undersöka vilken betydelse musiken har för barnets delaktighet i daghemmet till exempel under en sångstund. Jag kommer att fokusera på barn mellan tre och sex år.

1.2 Frågeställningar

Vilken betydelse har musiken för barnet?

Hur påverkas barnets delaktighet i daghemmet på grund av musiken?

1.3 Metod

Jag har gjort en litteraturstudie. I litteraturstudien presenterar jag teorin om delaktighet och kopplar det till musik. Jag lyfter fram musikens uppkomst och den finländska musiktraditionen. Jag kommer att analysera artiklar för att få en djupare insyn i musikens betydelse för barn.

Jag samlar in material genom litteratur som finns om ämnet. Som redan tidigare konstaterat är mycket av den litteratur som finns relativt gammal. Det finns nyare artiklar om ämnet som jag kommer att använda mig av.

2 VAD ÄR MUSIK?

Alla har rätt att bekanta sig med musik. Ju mer musiken är närvarande i människans liv desto mer glädje och nytta får hon ut av den. Musik bildar känslor inom oss som vi genast kan känna som våra egna. Vi kan samtidigt förtränga dessa känslor lika enkelt

som vi tar dem till oss. Precis som de flesta maträtter och språk har också musiken sin egen uppbyggnad. Musiken fungerar som en helhet och den kan delas in i olika grundingredienser. Dessa grundingredienser fungerar självständigt och är anpassade till olika samband. (Hongisto-Åberg et al. 1993. s. 22)

2.1 Musikens grundbegrepp

2.1.1 Ljud

Musik är en upplevelse för örat. För att örat skall uppfatta musiken behövs en röst eller ett ljud eller flera röster och ljud. Musiken kan vara ett musikaliskt ljud eller bara ett buller. Musikaliska ljud spelas på en bestämd tonhöjd. När en melodi börjar bildas i vårt sinne uppfattar vi variationerna i tonhöjden. Tonhöjden från ett buller går inte att bestämma. Ljudet har, precis som pauserna i musiken, en förutbestämd längd. (Hongisto-Åberg et al. 1993. s. 23)

2.1.2 Dynamik

Varje ljud har sin egen speciella klangfärg, som vi hör då ljudet går över en viss styrka. Variationerna i ljudets styrka kallas dynamik och den kan variera från ytterst tyst till en nästan plågsam styrka. (Hongisto-Åberg et al. 1993. s. 23)

2.1.3 Harmoni

Då flera ljud spelas tillsammans uppstår en harmoni mellan dem. Denna harmoni kan nu och då låta dissonantisk. Dissonansen beror på ljudets egenskaper, vilket beror på hur ljudens klangfärg och tonhöjd är i förhållande till varandra. (Hongisto-Åberg et al. 1993. s. 23)

2.1.4 Rytmen

Rytmen är musikens ryggrad. Rytmen kan vara den samma under hela musikstycket, men den kan också variera. Med hjälp av rytmens puls vet vi vad för slags musik det är som spelar. Danserna vals och tango har olika rytmer som bestäms av pulsen i rytmen. (Hongisto-Åberg et al. 1993. s. 23)

2.1.5 Tempo

Musiken går framåt med en bestämd hastighet, eller tempo. Tempot kan hålla samma hastighet genom hela musikstycket eller sakta ner eller skynda på hastigheten beroende på musikens karaktär. (Hongisto-Åberg et al. 1993. s. 23)

2.2 Musikens uppkomst

Det finns flera olika antaganden om när musiken har uppkommit. Den metafysiska uppfattningen om musikens uppkomst är typisk för många mytiska kulturer. Till exempel i Kalevala föddes musiken ur en gäddas käkben. Det var på grund av Väinämöinsens magiska kraft som man hade möjlighet att bland annat sjunga ner Joukahainen i träsket och vinna Pohjan Akkas krigshär. Man trodde att schamanerna kunde hålla kontakten med de döda med hjälp av sina trummor och sin sång. Trollformler, danser och olika former av musik ansågs ha en kraft som fick mirakel och önskningar att gå i uppfyllelse, till exempel regn eller tillfriskning från en sjukdom. Musiken ansågs vara något övernaturligt i sig självt vilket betydde att man inte kan eller ens behövde förklara den. (Ahonen. 2000. s. 23-24)

Man anser att behovet av kommunikation och växelverkan mellan människor kan vara en orsak till musikens uppkomst. Rytmer och trummor är ännu en vanlig kommunikationsmetod i flera mer primitiva kulturer. Att förmedla skvaller till en person längre bort i kommunikationssyfte kan ha varit en förform till sjungandet. (Ahonen. 2000. s. 24)

Människans behov av estetik och skönhet kan ha varit en orsak till musikens födelse. Människan har ett behov av att forma sin omgivning till att bli harmonisk och behaglig. Detta behov består även om människan är sjuk. Musiken framkallar välbehag och med hjälp av musiken kan man känna njutning. (Ahonen. 2000. s. 24)

2.3. Den finländska musiktraditionen

Musiken har alltid haft en stor betydelse i den finländska folktraditionen. Väinämöinen sjöng ner Joukahainen i träsket och vann Pohjan Akkas krigshär. De lappländska schamanernas trummor var förmedlare mellan det övernaturliga och dem själva. Klagosånger följde den avlidne till graven. Musiken hörde till folkets sed, ritualer och riter. Musiken gick från generation till generation och genom det kunde också den finländska träsk röjaren lösgöra sin sorg, glädje eller ilska på ett socialt accepterat sätt. (Ahonen. 2000. s. 24)

Dikterna från Kalevala spred sig med diktsångarna från en plats till en annan och i alla håll av Finland sjöng männen om Väinämöinen och Joukahainen under till exempel fisketurer. Kvinnorna sjöng kärleksvisor och ballader med ämnen som förlovning och giftermål. Att sjunga var en naturlig del av vardagen och arbetet. Herdegossen sjöng medan han vallade djuren, fiskaren ute på sjön, husmor då hon bakade och pigan ute i ladugården. Musiken bringade glädje och tröst i en vanligtvis mycket fattigt och kargt liv. Musiken gav innehåll till de mörka och kalla vinterkvällarna och tröstade under de dåliga åren och svårigheterna. (Ahonen. 2000. s. 24)

Traditionen med vaggvisor har varit mycket stark överallt i Finland. Det fanns nog inte ett så fattigt och eländigt hem att barnen inte skulle ha nattats med hjälp av vaggvisor. Fast brödet inte alltid räckte till så gav musiken tröst och ro och med hjälp av musiken

kunde man få utlopp för sina egna känslor. I de finländska folksångerna är det vanligt att hantera kärlek och till det hörande känslor som glädje, sorg och hat ur flera olika perspektiv. Bilder från naturen var typiska ämnen som användes för att beskriva människans känslor. (Ahonen. 2000. s. 24)

Bröllopsånger bildade en hel serie av sånger. De började vid förlovningsstillfället och de sånger som sjöngs där, de fortsatte sedan som förlovnings- och brölloppförberedelsesånger och fick sin kulmen under själva bröllopsdagen; med brudgummens bastuvisa, påklädningsvisa och resevisa och brudens slöjvisa och klagovisa, som ansågs bringa lycka till äktenskapet.(Ahonen. 2000. s. 24-25)

3 DELAKTIGHET

3.1 Vad är delaktighet?

Delaktighet är ett svårt begrepp att definiera eftersom det finns många olika definitioner. Man kan säga att delaktighet beskriver en egenskap hos en individ, men också att delaktighet är ett resultat av en samspejsprocess. Enligt *Svenska Akademiens Ordlista* betyder delaktighet ”att ta del i något”. Detta kan vara deltagande i en gemenskap, en aktivitet eller uppgift. Då en person löser något tillsammans med andra upplever han ofta att han är delaktig i uppgiften gruppen håller på med. (Gustavsson. 2004. s. 61)

ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) definierar delaktighet som en individs engagemang i livssituationer. Detta sker i sammanhang till personens hälsförhållanden, kroppsfunktioner, kroppens struktur, aktivitet och faktorer i omgivningen. Med en persons engagemang för ett visst sammanhang behöver man ändå inte alltid mena personens aktivitet i detta sammanhang. (Gustavsson. 2004. s. 65-68)

Delaktighet går ut på att bli sedd och hörd. Att få en möjlighet att uttrycka sina uppfattningar och samtidigt märka att någon intresserar sig för vad man har att säga. Då ett barn upplever att det är delaktigt stärks barnets känsla av kompetens och samtidigt stärks även barnets självkänsla. (Eriksson. 2009. s. 203)

Bertil Sköld menar att delaktighet är då en person kan vara deltagande i den verksamhet som erbjuds i samhället. Han menar vidare att delaktighet är en aktiv handling som kräver att personen i fråga själv är aktiv. Det finns också andra aspekter som kan anses bidra till delaktighet. Förutom att personen själv skall delta aktivt skall han ha möjlighet att delta i samhällets aktiviteter som vem som helst annan. Personen skall också kunna känna sig delaktig på samma sätt som andra i samhället. (Lindqvist. 2009 s. 49-50)

Delaktighet uppstår i skärningspunkten mellan en persons aktivitet och miljö. Betydelsefulla termer för delaktighet är personens egen vilja, motivation, personliga mål och roller. Delaktighet är inte starkt beroende av kroppsfunktioner och uppnås med hjälp av kombinationer av agerande, tillfällen och motivation. (Gustavsson. 2004. s. 36-37)

Det är viktigt att det finns medvetenhet om hur var och en i arbetsgruppen runt barnet kan påverka känslan av delaktighet. Det är viktigt att arbetsgruppen runt barnet ser barnets egen delaktighet och delaktighetens innebörd för det samspel som sker i barngruppen. Delaktighetens betydelse då det gäller utvecklingsfrämjande faktorer skulle kunna förtydligas och därmed ge fler redskap för barntädgårdsläraren att skapa goda miljöer och utvecklingsmöjligheter på daghemmet. (Eriksson. 2009. s. 203)

För att ett barn skall kunna utveckla sina kunskaper om livet behövs faktorer som hjälper till med utvecklingen. Den starkaste är hemmet, men daghem och skola spelar också en roll på vägen mot dessa kunskaper. Det första förhållandet mellan barnet och vårdaren skapar en grund för att barnet skall kunna uppfatta sitt eget värde. Det hjälper

också barnet att uppfatta förhållandet till sig själv, men också till andra. (Bardy. 2002. s. 124)

Pramling Samuelson och Sheridan menar att delaktighet som pedagogik innebär hur barn förstår och uttrycker sig. Det får en reell betydelse för vuxna genom att delaktigheten tas tillvara och bildar innehåll och form i både forskning och praxis. Barnets kunskap är beroende av de vuxnas erfarenheter och av den vuxenkompetens som barnet möter på daghemmet. För att barnet skall kunna bli delaktigt i daghemmet måste arbetsgruppen runt barnet hjälpa det. För att ett barn skall kunna bli delaktigt där det är vuxna som bestämmer måste de vuxna kunna ta ett barnperspektiv. Detta innebär att den vuxne försöker ha samma synsätt på omgivningen som ett barn och försöker se världen med ett barns ögon. (Eriksson. 2009. s. 204)

För att barnen skall kunna vara delaktiga i sin vardag måste de kunna påverka den och ha inflytande i den. Det är viktigt att barnen ta på allvar. Då vuxna framgångsrikt uppfattar barns perspektiv ökar upplevelsen hos barnet att vara förstådd och delaktig. Då barn upplever att de är respekterade genom att de vuxna ser och hör dem, då barnens intressen och avsikter är respekterade och att deras sätt och syn på världen tas emot på ett aktyningsfullt vis har barnen inflytande och är delaktiga. (Eriksson. 2009. s. 204)

Barn bör betraktas som individer med förmåga att återskapa kunskap och den nuvarande kulturen. För att uppnå delaktighet som pedagogik är det viktigt för barnträdgårdsläraren att ha denna syn på barn. Barnen, som individer, är delaktiga i nyskapandet av både kunskap och den gemensamma kulturen. Den vuxna är en medkonstruktör och ger barnet förutsättningar för ett medkonstruerande. Den vuxnas roll är att organisera och planera situationen och på olika sätt stöda processen. Barnträdgårdslärares roll blir att diskutera i vardagen på daghemmet så att både barnen och barnträdgårdsläraren blir delaktiga i vardagen. Den vuxna uppnår detta genom att vara engagerad, se, möta, stöda och utmana barnet. Det är viktigt att den vuxna är lika

engagerad i varje barns handlingar, reflektioner och funderingar. (Eriksson. 2009. s. 205)

Vad de jämnåriga anser om en person har betydelse också för barn. Man märker av det speciellt i tonåren, men det betyder inte att det skulle sakna betydelse även för de yngre barnen. Detta beteende uppfattas på daghemmet då barnet möter andra barn. Personalen på daghemmet har som uppgift att skapa delaktighet. En bra grund, med hjälp av hemmet och daghemmet, gör att barnet i fortsättningen kan umgås med andra och skapa växelverkan. Man behöver dessutom sällan tvinga barn att umgås med varandra. Till barnets väsen hör aktivitet och nyfikenhet. (Bardy. 2002. s. 124-125)

3.2 Den vuxnes påverkan på barns delaktighet

För att barnen skall känna sig delaktiga på daghemmet är ett möjlighetsinriktat förhållningssätt bland de vuxna en förutsättning. Det är viktigt att kunna tolka bakgrunden till barns handlingar, agerande och interventioner. Barnens avsikter spelar också en roll och bör tolkas av de vuxna. Det gäller att vara vaken och märka det som händer i barngruppen. Den vuxne kan inte sätta sina egna hinder i vägen för barnens möjligheter. Det är betydelsefullt att barnsträdgårdsläraren sedan använder sig av det hon tolkat i barngruppen och använder detta som en grund då hon planerar verksamheten. (Eriksson. 2009. s. 205-206)

Då man strävar efter ett delaktighetsfrämjande förhållningssätt bör de vuxna vara trygga och tydliga. Detta bidrar till att barnen blir trygga. Barnen blir mer delaktiga då de känner sig trygga i sin omgivning. Att vara tillåtande och undvika att hindra barnen från att tro på sina förmågor och kompetenser ökar barns känsla av delaktighet. Då de vuxna låter barnen lita på sig själva visar de åt barnen att de vuxna är påverkbara. De vuxna kan ändra schemat för dagen om de bejakar det som barnen vill. För att de vuxna på daghemmet skall kunna ändra det planerade programmet och samtidigt ge rum för

barnens idéer måste de vara observanta. Utan observanta vuxna glider barnens tankar förbi. En observant vuxen uppmärksammar barnen, ser barnen och gör barnen sedda. (Eriksson. 2009. s. 206)

Det är inte alltid en lätt uppgift att få barnen på daghemmet att känna sig delaktiga. Det kan vara svårt att få hela arbetslaget med i en förnyelse som förändrar arbetssättet så att det gynnar delaktigheten. Barnens ålder kan också vara en faktor som påverkar hur mycket daghemspersonalen anser att barnen kan vara med och bestämma. Det finns också så kallade informella strukturer på daghem som begränsar barns delaktighet. De informella strukturerna är oskrivna och outtalade regler som personalen satt upp som deras sätt att jobba på. Dessa påverkar delaktigheten i daghemmet. (Eriksson. 2009. s. 207)

Ett viktigt villkor för barnens delaktighet på daghemmet är att personalen ger olika alternativ åt barnen från vilka de sedan får välja. Barnen kan inte vara delaktiga om det inte finns valmöjligheter. Valmöjligheterna klargör för barnen var och hur de kan vara med och påverka. Hinder för delaktighet kan vara hur föräldrarna uppfostrar sitt barn och rutiner och strukturer som formar de vuxnas ansvar på daghemmet. Det finns ändå en medvetenhet i vuxenperspektivet om barnens delaktighet i verksamheten. Barnen kan styra verksamheten, men i sista hand är det de vuxna som bestämmer. (Eriksson. 2009. s. 207)

Rutiner som finns i daghemmets vardag, till exempel måltider och utevistelse, kan också utgöra hinder för barns delaktighet på daghemmet. Ju mindre fritid det finns i daghemmets vardag desto mindre får barnen bestämma. Rutinerna gör att barnen ofta måste avbrytas och den styrda tiden tar tid a barnens lek. Det är inte enbart det som sker i barnens absoluta närhet som påverkar deras delaktighet. Problem med för lite personal ligger på organisationsnivå, men påverkar ändå barnen. Om det finns för lite personal eller barngrupperna är stora påverkas barnens delaktighet. (Eriksson. 2009. s. 207)

Hur föräldrarna fostrar sina barn påverkar också barns delaktighet i daghemmet. Barn får bestämma mycket i hemmet i dagens läge och därför blir det ofta daghemspersonalens ansvar att bestämma på daghemmet. Personalen på daghemmet anser sig behöva sätta de gränser föräldrarna eller samhället inte kan sätta för barnen. Vissa föräldrar sätter allt ansvar på daghemmet då det gäller att sätta gränser för barnen, andra föräldrar är ointresserade av vad som skett under dagen på daghemmet. Det är daghemspersonalens ansvar att forma ett bra samarbete med föräldrarna. En sådan sak som att gå på föräldramöte kan främja barnets delaktighet i daghemmet, trots att man inte tänker på det. (Eriksson. 2009. s. 208)

Centralt i daghemmet för att barn skall uppleva delaktighet är att personalen klarar av att arbeta tillsammans och fungerar väl som en grupp. Det är en förutsättning för bra gruppanda att kunna svetsa samman gruppen och på så sätt kunna stöda varandra och arbeta mot samma kunskapssyn och barnsyn. Förhållandesättet vad gäller personalens yrkesroll skall vara förstådd och förankrad i hela arbetslaget eftersom det ses som en förutsättning för barns delaktighet i daghemmet. Personalen bör ha självinsikt för att ytterligare stöda barns delaktighet i daghemmet. Med personalens självinsikt menas att personalen är medveten om sina egna värderingar och inte sätter hinder i vägen för barnens möjligheter. Insikten om att personalens mål inte står över barnens mål har också med personalens självinsikt att göra. (Eriksson. 2009. s. 208)

Personalen på daghemmet kan ha tre definitioner på delaktighet. Den vanligaste uppfattningen om delaktighet är att barnen har möjlighet till inflytande. Det betyder att personalen menar att delaktighet på daghemmet har med beslut och inflytande att göra, men barns delaktighet i daghemmet har också att göra med i vilken grad de får vara med och bestämma. Den andra definitionen beskrivs som en känsla av tillhörighet. Personalen menar att barnen visar upp en känsla av att höra till barngruppen. Barnen visar också upp en känsla av gemenskap. Detta visar att det är viktigt för barns delaktighetskänsla att barn känner gemenskap med de andra barnen i gruppen. Ett tecken på gemenskapskänsla hos barn är att barnet leker, har roligt och har vänner på daghemmet. Barnet visar detta beteende då det har en stark känsla av tillhörighet och

samhörighet. Den tredje definitionen är att delaktighet hör samman med utförande av en aktivitet. Delaktighet och aktivitet hör alltså ihop. Personalen på daghemmet anser att barnet är aktivt då det gör något, till exempel hjälper till, leker eller medverkar i aktiviteter. (Eriksson. 2009. s. 209)

Då ett barn deltar aktivt i en diskussion antingen verbalt eller med kroppsspråk anses barnet vara delaktigt. Barn tillkännager sina mål genom åsikter, initiativ och genom att uttrycka intressen och behov. Barnet kan också visa sitt syfte genom glädje eller energi. Detta blir en tolkningssituation för den vuxne. Det är viktigt för den vuxne att kunna tolka barnet för att få fram barnets vilja och behov. Ett barn som känner sig delaktigt på daghemmet deltar aktivt i de olika aktiviteterna och på så sätt deltar i daghemmets verksamhet. Då barnet själv tar initiativ till att göra något på daghemmet tyder det på att barnet känner sig delaktigt i gruppen. Ett mycket betydande tecken på att barnet känner sig delaktigt är att det leker och visar intresse för lek. (Eriksson. 2009. s. 210)

Personalen på daghemmet bedömer således barns delaktighet på vad barnet visar utåt. De bedömer delaktigheten genom det barn gör och hur framgångsrikt det är med sin aktivitet. Det betyder att personalen beskriver hur delaktigt barnet är utifrån hur barnet uppträder i kommunikation och hur barnet kan växelverka med andra barn och vuxna. Förmågan att använda sina personliga egenskaper och förmåga till social aktivitet anses vara betydande för delaktighet hos barn. Barn som är delaktiga är initiativrika och intresserade av växelverkan och av att kommunicera med andra barn. Dessa barn är mottagliga för kommunikation och är dessutom mycket verbala i sin kommunikation. Delaktiga barn uppvisar även företagsamhet, pigghet och glädje. De är också nyfikna och har en framåtanda. Barnen deltar aktivt i den verksamhet som erbjuds, men om det inte erbjuds någon verksamhet är de snabba att komma upp med något eget. Delaktiga barn uppfattas vara socialt kompetenta, trygga och säkra, empatiska och nyfikna. Delaktiga barn anses göra något hela tiden. (Eriksson. 2009. s. 210-211)

Om ett barn inte är delaktigt visar det en brist av känsla av tillhörighet. Barnet är utanför gemenskapen i barngruppen. Barn som inte är delaktiga visar detta både med aktiva och passiva signaler. Barnet kan dra sig undan, det vågar eller vill inte vara med. Barnet tar inte för sig då det ordnas en aktivitet utan sitter bara och tittar på. Ett barn som inte är delaktigt kan även visa det på ett mera aktivt sätt än att bara sitta och titta. Det aktiva beteendet är ofta destruktivt. Barnet kan vara stökigt och bråkigt och förstöra för de andra barnen i gruppen. Barnen startar ofta konflikter som de sedan inte kan lösa. Barnen visar inte någon respekt mot daghemmets eller de andra barnens saker och kan förstöra dem. Barnet kan också uttrycka saker som det tror att personalen eller de andra barnen vill höra. Att ett barn är gråtigt och gnälligt är också ett tecken på att barnet inte känner tillhörighet. Om barnet visar ett otryggt beteende är det ett tecken på att barnet inte upplever en känsla av delaktighet. (Eriksson. 2009. s. 211)

4 BARNES MUSIKALISKA UTVECKLING

Då ett barn börjar förvandla ljud till en sång måste detta ljud formas. Formandet är inte spontant utan består av de normer barnet själv bestämt att sången skall innehålla. Barnet vet hur det skall göra för att få fram sitt budskap och kan på grund av det forma sången till det barnet vill ha ut av den. Det som kan verka som bara trams i en vuxens öron kan visa sig vara ett mycket utstuderat system av spontan sångkommunikation. Barnets sång utvecklas från spädbarnets joller till en sång vem som helst kan förstå. (Bjørkvold. 1991. s. 73)

4.1 Barn i tre till fyra års ålder

Ett nyckelbegrepp då man talar om barn i daghemsålder är kroppsmedvetenhet. Trots att barnet tidigare lärt sig gå är det nu barnet lär sig behärska sina motoriska färdigheter. Barnet lär sig att styra sina muskler på ett medvetet sätt och till exempel benen är inte längre bara ett bihang. I och med det nya kroppsmedvetandet kan barnet hålla sig torrt vilket barnet upplever som något värdefullt. Eftersom barnet är mera rörligt är det inte i

lika stort behov av kontakt med sina föräldrar. Kontakten med andra vuxna och jämnåriga ökar och blir mer betydelsefull. Det är i det här skedet av livet som barnet börjar uppfatta skillnaden på de olika könen och lär sig vilket kön det själv är. Barnet lär sig att leva med sin familjs och sin omgivnings normer. (Hammershøj. 1997. s. 50)

Människan lär sig på två sätt. Hon ser vad andra gör och gör sedan likadant. Att lära sig på detta sätt kallas imitation eller reproduktion. Det andra sättet är att improvisera. Då experimenterar barnet med de nyfunna färdigheterna på sitt eget sätt. Dessa två inlärningssätt används i leken och det är viktigt att komma ihåg att barn inte ser en skillnad mellan lek och inläring. De börjar leka rollekar och återskapar således det de upplever i sin vardag. (Hammershøj. 1997. s. 50-51)

Nielsen presenterar olika former av aktivitet som visar hur processen för musikalisk utveckling och inläring har sett ut under de senaste tre decennierna i Skandinavien. Den första formen att producera musik är att skapa, att komponera och improvisera till musiken. Den andra formen Nielsen presenterar är att reproducera vilket betyder att använda den musik som redan finns och göra något nytt av den. Den tredje är perception och det kan förklaras genom att människan uppfattar ljud i musiken. Den fjärde är hur människan tolkar eller förstår musik. Människan kan förstå och analysera musiken genom ett icke-musikaliskt synsätt. Den sista är reflektion i vilken människan kan uppskatta de olika genrerna som finns inom musiken. Dessa fem former av aktivitet kan förklara en del av de förändringar som skett i den Skandinaviska musikundervisningen och har således en betydelse för den musikaliska utvecklingen hos barn. (Olsson. 2001. s. 178)

Ibland kan man se att det inte är musikpedagoger som utvecklar barns och ungas musikintresse eller deras kunskaper i musik. Många ungdomar lyssnar gärna på rockmusik och denna form av musik är sällan introducerad till de unga av en vuxen. Rockmusiken är en stor inspirationskälla för unga eftersom den skapar helt andra erfarenheter än den musikstil skolan lär ut. Då de unga diskuterar den musikstil de gillar

lär de sig av varandra istället för att lära sig av en pedagog. Här märker man det som Nielsen pekar på i överstående kapitel. Då människan kan uppnå någon eller flera av formerna av aktivitet Nielsen presenterar uppstår en utveckling av musikaliteten. (Olsson. 2001. s. 179)

4.1.1 Ramsor

Det nya intresset av rollekar gäller också på det musikaliska området. Barnet visar intresse för att dansa och hoppa, spela och sjunga tillsammans med andra. Det treåriga barnet kan inte ännu synkronisera sina ljud med andra. Treåringar klarar inte ännu av att hoppa i takt med musiken. Trots det klarar de av att hoppa bredvid varandra i en egen grundrytm. Treåringarna har också svårigheter med att hålla ett visst tempo en längre tid. Fyraåringarna i sin tur klarar av rytmiska ramsor och utrop. Trots att det i utvecklingen skiljer sig flera år mellan de yngre daghemsbarnen och en fotbollspublik finns det vissa likheter. Både grupperna blir lika fascinerade av utrop och ramsor. (Hammershøj. 1997. s. 57-58)

4.1.2 Dramasång

Från ramsorna är det inget långt steg till sånglekar som går att dramatisera. I en dramatiserad sång kan det uppträda både djurungar, det onda och det goda. Treåringarna har svårigheter att sjunga sången korrekt, men de kan leka med om en vuxen sjunger sången. Fyraåringarna kan oftast sjunga med, men dramatiken i sången kan ta över så mycket att de glömmer orden. Fyraåringarna behöver därför också stöd av en vuxen som agerar som försångare eller sångledare. Sånger som går att dramatisera passar bra för de yngre daghemsbarnen. (Hammershøj. 1997. s. 58-59)

4.1.3 Periodkänsla

Det går att öva periodkänsla på många olika sätt. Till exempel genom olika namnramsor eller sånger där man sjunger namn samtidigt som man klappar med händerna och ger sången eller ramsan en rytm. Korta ramsånger omfattar perioder med fyra slag. De

flesta barn i tre till fyraårsålder har en känsla för denna period. Det beror på att deras egna utrop och ramsor improviseras i en periodlängd som denna. Ramsånger är ett idealiskt sätt att medvetet lära sig samband med kroppsaktiviteter och instrument. (Hammershøj. 1997. s.63)

4.1.4 Rytme och synkronitet

I fyraårsåldern kan barnet av en händelse få rytmen i sina rörelser att stämma överens med grundrytmen i musiken. Rytmer som stämmer ihop kallas synkrona rytmer. I alla former av musikaliskt samspel försöker man uppnå synkronitet, vilket betyder att grundslagen skall alla vara lika. Synkronitet tar länge att lära sig. Ibland kan till och med vuxna professionella musiker tappa sin synkronitet. Barn i fyra till femårsåldern har kommit så långt i sin utveckling att de har de neurologiska förutsättningarna att kunna följas åt i samma grundrytm. Det vill säga att de klarar av att synkronisera sina rörelser och sin sång med varandra efter övning. I vissa situationer, som då rekryter marscherar, kan man märka att det finns de som inte har fått tillräckligt med övning i att synkronisera sin rytm. (Hammershøj. 1997. s. 65)

Rytmen måste sakta men säkert komma in i barnens liv. Bernhard Christensen, som kan anses vara den som introducerade den rytmiska musiken i Norden, menar att för att barnen skall lära sig rytm behövs en person som sjunger först. Det hjälper barnen att lära sig sången och rytmen i den. Melodin bör vara enkel för att barnen skall lära sig den. Då barnen kan melodin följer rytmen med så småningom. Christensen menar vidare att barnen behöver sånger som de själva kan improvisera vidare på och då behöver sångerna innehålla någon form av dramatik. Det är också viktigt för rytmutvecklingen att sångerna intresserar barnen. Fria mellanspel hjälper också barnen då de själv kan improvisera sina rörelser till musiken. I fria mellanspel är det tillåtet att dansa, hoppa eller spela något instrument helt hur barnen själva vill. (Lyhne. 2004. [www])

För att ett grundslag skall flyta automatiskt krävs mycket övning. Då man övat tillräckligt mycket kan man automatisera sitt grundslag och då kan man använda grundslaget i olika tempon och man kan anpassa det till andra. De flesta får lära sig en långsam grundrytm vilket leder till problem vid högre tempon. (Hammerhøj. 1997. s. 66)

Grundrytmen består av en talindelning där man räknar till fyra eller åtta. Detta är ett västerländskt kulturfenomen som barn i tre till fyraårsålder har svårt att ta till sig. De använder högst antagligen det motoriska sinnet. Om man försöker lära barnet perioder genom att räkna förstörs snabbt det musikaliska uttrycket. Improvisation är det bästa medlet man kan använda för att öva rytm med barn. (Hammershøj. 1997. s. 66)

Tempot finns i varje människas vardag. De flesta yrkesgrupper utvecklar en rytm i sitt arbete för att göra arbetet så smidigt som möjligt. En kassörska har en viss rytm då hon slår in varor i kassan och händer och armar jobbar enligt ett bestämt mönster. En sekreterare har utvecklat en rytm som gör att hon klarar av att skriva snabbt på dator. Hon rör sina fingrar i ett visst tempo vilket leder till att det tempot hon skriver med ökar. Denna rytmövning sker inte i hela kroppen utan bara i enskilda delar. (Hammershøj. 1997. s. 67)

Barnen utvecklar inte rytmen i en enskild del av kroppen utan i hela kroppen. Den organiska rytmen har sin utgångspunkt i andningsfunktionen och härifrån styrs ben, armar och huvud. Alla hopp och klappar eller då barnet sjunger hör organiskt ihop med andningen. Hos småbarn märks rörelsen i samband med andningen, speciellt då barnet gråter. Ljud sker på utandning medan barnet kippar efter andan på inandningar då det är riktigt ledset. Eftersom andningen och barnets rörelser hänger så starkt ihop blir hela kroppen som en sammanhängande helhet. (Hammershøj. 1997. s. 35 och s. 68)

4.1.5 Melodi

De flesta yngre daghemsbarn känner till en hel del sånger. De flesta barn kan upprepa intervaller. Det betyder att de kan sjunga i den rätta riktningen och sjunger således uppåt när melodin går uppåt och nedåt när melodin går nedåt. Barnet uppfattar melodin som en helhet som består av en tonrad och inte ton till ton. Det korrekta tonavståndet, som många vuxna koncentrerar sig på, intresserar inte barnet. För att kunna sjunga rent krävs övning och att omgivningen klarar av att sjunga rent. (Hammershøj. 1997. s. 68-69)

Många vuxna klämmer ihop melodin och sjunger inte heller de varje ton för sig. Detta beror på att de flesta västerländska sånger är skrivna då man i Europa utvecklat en musikalisk elit som skrev och sjöng så kallade konstsånger. Det krävs professionella sångare för att klara av att sjunga dessa sånger korrekt. Amatörer gör om melodin för att det skall passa rösten vilket leder till att en sång som "Imse Vimse Spindel" kan ha många olika melodier beroende på vem som sjunger den. Det är svårt för barnen att lära sig melodin rätt då över hälften av den vuxna befolkningen sjunger inkorrekt. (Hammershøj. 1997. s. 69-70)

Man behöver inte kunna sjunga korrekt för att ha sångarglädje. Sångarglädjen är mycket viktig i musikaliska sammanhang. Barn i tre till fyraårsåldern sjunger varken falskt eller rent så det finns inget problem med vem som sjunger korrekt och vem som inte gör det. Barns och vuxnas förhållande skiljer sig från varandra i den västerländska kulturen. (Hammershøj. 1997. s. 70)

Bernhard Christensen menar att barn har en annan uppfattning om melodi än vuxna. Barns uppfattning om melodi påminner, menar Christensen, om den melodiuppfattning som påträffas i afrikanska kulturer. Det är samma melodi i grunden, men sångaren gör stora utsvängningar. Barn uppfattar melodin som en skapande process som utvecklas genom improvisation. (Hammershøj. 1997. s. 70)

Yngre daghemsbarns har ett tonomfång på ungefär fem toner. En vuxen människas tonomfång består av runt 14 toner medan en operasångare kan ha upp till 30 toner. Tonomfånget kan lika öka genom övning. Att de yngre daghemsbarnen endast har fem toner kan förklaras med att de först och främst övar melodiernas rytm och börjar först senare arbeta med tonhöjden. (Hammershøj. 1997. s. 70-71)

För att få en jämn melodi i en sång gäller det att andas på rätt ställe. Genom övning kan man lära sig att vara ekonomisk med luften då man sjunger. Trots övning kan det hända att sparandet av luften aldrig kommer att kännas naturligt eller lätt. Andningen är inget problem då barnet improviserar en sång. Då är en mening lika lång som tiden barnet har luft kvar. De kan vara ekonomiska med luften då de improviserar, men kan ha problem då det gäller sånger som är färdigtkomponerade. (Hammershøj. 1997. s. 71)

4.1.6 Spontansång

De yngre daghemsbarnen är som tidigare konstaterat inte speciellt bra på att reproducera melodier. Oförmågan att följa en viss melodi stoppar ändå inte barnet från att sjunga. Det sjunger mycket och gärna, men helst ändå sina egna sånger. Barnet hittar på egna texter och bygger samman melodistycken som fastnat i minnet och skapar nya, egna sånger. Barn bearbetar intryck till uttryck genom musiken. Barnets egna sånger formas efter en tid till den musik som finns i den västerländska kulturen. I musiken finns stigande och fallande intervall vilka ofta slutar på den lägsta tonen. Barnet använder sig av tonupprepningar och tonsammansättningar som det har hört i sin omgivning. (Hammershøj. 1997. s. 71)

Hammershøj (1997 s. 72-74) menar att det går att läsa till exempel avundsjuka ur barns spontansånger. Det kan till exempel vara avundsjuka över ett nytt syskon. Barnet kan känna sig mindre värt och överflödigt och hittar på ord till en spontansång för att förmedla detta till de vuxna. Det är inte alltför lätt för vuxna att förstå och upptäcka dessa uttryck. Barnet sjunger inte dessa sånger för de vuxna utan sitter hellre för sig

själv och sjunger. Om en vuxen uppfattar innehållet i sånger som innehåller känslor av olika slag kan man lära sig mycket om barnet och dess känslor.

Spontansång har sin blomstringstid i daghemsåldern. Sångerna är sammanhängande och mer blir mer enhetliga. Då barnet får improvisera får det en möjlighet att uttrycka sin personlighet. Därför är det viktigt för pedagoger att komma ihåg att improvisera med barnen. Att improvisera stärker också barnets självförtroende. Då får barnet stå i centrum och uppträda med sin egen produkt. (Hammershøj. 1997. s. 75)

Barnets självförtroende stärks då det känner att föräldrarna lägger lika stor vikt på att berömma sången som då de berömmar en teckning. Det finns lika mycket av barnets personlighet i en sång som i en teckning. Sången är bara svårare att hålla fast vid och komma ihåg då den finns här och nu och inte går att spara som en teckning. Musiken uttrycker en känsla i nuet. Den samlar vår uppmärksamhet och upplevelsen måste skapas på nytt hela tiden. (Hammershøj. 1997. s. 75-76)

4.1.7 Hur gör man musik med barn i tre till fyra års ålder?

Barnet får musikalisk stimuli både i och utanför hemmet. Barnet tillbringar ändå den mesta tiden på daghemmet tillsammans med andra barn. Där är det viktigt att barnet lär sig grundrytmen då hon sjunger, spelar och leker. Pedagoger bör komma ihåg att klappa rytmen till sångerna. Rörelse är ett stöd i musikundervisningen och dans, hopp eller mimik hjälper barnen i deras musikaliska utveckling. Eftersom barnet inte ännu har ett stort intresse för att reproducera sånger har improvisationen en stor betydelse. (Hammershøj. 1997. s. 76-77)

4.2 Barn i fem till sex års ålder

Barns intresse för att reproducera sånger blir starkare i fem till sex års ålder. Könsindelningen är också starkare i denna ålder än i tidigare åldrar. Det betyder att pojkarna inte längre vill leka med flickorna som tidigare och att hoppa till musik känns mer okej än att dansa. En integration mellan de yngre daghemsbarnen och de äldre kan inte ske utan att någondera grupper blir lidande eftersom det finns en för stor intresse motsättning bland de yngre och äldre barnen. Då gäller det att dela gruppen i två mindre grupper enligt ålder. (Hammershøj. 1997. s. 86)

4.2.1 Ramsånger

Ramsånger kan ha olika svårighet på uppläggning och ram. Den reproducerade delen kräver en organisk kroppsrytm. Den reproducerade delen går genast över i den improvisatoriska delen av sången. Det är den improvisatoriska delen som skapar svårigheter, inte bara för barnet utan även för många vuxna. Ramen består av en tillbakablickande reproducerad del och inom denna ram skall barnet improvisera. Temat på ramsången kan vara vilket som helst. (Hammershøj. 1997. s. 89)

En ramsång är inte klar som den är nedskriven. Den blir först färdig då man leker med den. Om ramsången är inspirerande för en barngrupp kan man anse att den är av god kvalitet. En ramsång behöver inte sjungas eller spelas så som författaren har tänkt det. Det är fritt fram att leka med den och forma om den. Ramsånger är modeller man kan söka inspiration från för att hitta på något helt eget. Ramsången kan bilda en ram för alla former av improvisation, både motorisk och verbal. Den kan också utgöra ramen för en instrumentalisk övning. (Hammershøj. 1997. s. 90)

För att en ramsång skall fungera ordentligt krävs det att barn och vuxna känner sig trygga i gruppen. Det är viktigt att det inte skapas två grupper, de som är blyga och inte vågar spela med och de som kan uppfattas som stökiga och kan uppvisa ett våldsamt

beteende. Grupperna saknar tillit till sig själva och till de vuxna i deras omgivning. (Hammershøj, 1997. s. 93)

4.2.2 Spontansång

Allt barnet upplever kan användas i en spontansång. Spontansången är central i barnets musikaliska utveckling och finns med överallt. Spontansånger ger rytm åt leken och en form åt kroppsrörelserna. Det är viktigt att behärska spontansången eftersom den ger möjlighet till uttryck och tillväxt. Spontansången är en viktig del av leken. (Bjørkvold, 1991. s. 72)

Barnet använder sig av olika genrer i sina sånger då det uppnått en ålder på fem till sex år. Det ger en annan stil och karaktär åt spontansången. Ett barn kan ha hört en rocklåt och producerar då en sång som låter som en rocklåt. Sången innehåller upprepningar, men är inget poetiskt verk. Upprepningarna har variationer och på varje rad finns tonupprepningar. Barnet har en rytmisk melodi och hon sjunger om det hon ser. Hon visar att hon vet hur en rocklåt skall sjungas, lite skrikande och rått. (Hammershøj, 1997. s. 94)

En genre som intresserar det femåriga barnet speciellt är melodifestivalgenren. En femåring tar till sig allt från låtens melodi och text till hur artisten har dansat på scen. Barnet kan senare berätta och visa precis hur vinnaren framförde sin låt och melodifestivalen kan vara det ända barnet intresserar sig för några dagar framåt. (Hammershøj, 1997. s. 95)

Händelserna i vardagen utgör temat för spontansången. Barnet kan börja sjunga mitt i ett gräl lika som det kan sitta och nynna medan det tecknar. Spontansången kan ha en social betydelse. Den har ofta ett personligt uttryck och den innehåller de normer och ramar som samhället runt barnet satt upp. (Bjørkvold, 1991. s. 72)

4.2.3 Rytm

Grundslaget sitter ganska bra i denna ålder om barnet har fått öva sig på det. Rytmiskt sett är melodin rätt. Grundslaget kan gå igång automatiskt och är således ett användbart verktyg. Barnet kan göra många olika rytm-mönster både spontant och på uppmaning. Många femåringar är duktiga på att hitta taktkänslan på fyra grundslag som är inarbetad genom övning med till exempel en trumma. Alla ramsor och spontansånger barnet gör går i en takt på fyra slag. (Hammershøj. 1997. s. 96)

4.2.4 Melodireproduktion

Barnet skapar vissa regler då det leker. Detta är ett steg i ledet mot ett mer medvetet musicerande och senare reproduktion. Barnet har tidigare musicerat genom lek, men lämnar det nu stegvis bakom sig. Barnets intresse för att lyssna på musik ökar och det vill lära sig sin favoritsång perfekt. Genom att lyssna på samma sång om och om igen lär sig barnet sin sång. När en sång är inlärd och uttjatad börjar barnet lära sig en ny sång. (Hammershøj. 1997. s. 86-87)

Barnets intresse för upprepning börjar redan tidigare, men då oftast i form av böcker. Barnet älskar att höra sin favoritbok om och om igen och memorerar texten genom att lyssna på samma berättelse flera gånger. Det leder till att barnet kan rätta läsaren, trots att det inte kan läsa själv. Barnets behov av upprepningar kan vara en riktig utmaning för den vuxna som har ett behov av variation. Den vuxna kan näst intill bli tokig av att läsa samma bok flera gånger per dag varje dag i veckan. (Hammershøj. 1997. s. 87)

Barnet visar först i fem års ålder upp ett intresse för att sjunga tillsammans med andra eller återge en sång korrekt. Detta betyder inte att barnet har tappat intresset för att improvisera. Barnet improviserar ännu i denna ålder, både för sig själv och inför vuxna. Intresset att reproducera och den vuxnes irritation över all upprepning kan leda till att barnets improvisation inte märks på samma sätt längre. (Hammershøj. 1997. s. 88)

Barnet visar glädje över att reproducera sångtexter om de har lärt sig via improvisation att vara trygga då de leker med ord och toner. Öppenhet är en grundfaktor i den musikaliska samvaron. Sångerna och lekarna växer ur situationen i barnets medvetande och det är viktigt att det finns både skapande barn och skapande vuxna i denna utveckling. Det är nödvändigt för fem till sexåringar att kunna kombinera det improvisatoriska materialet med det reproducerade. (Hammershøj. 1997. s. 88)

4.2.5 Melodi

Då ett barn på fem år övar sig att sjunga en melodi korrekt kan man lätt känna igen melodin. Detta trots att melodin innehåller många ändringar. Barnet kan ta pauser för att tänka efter och ändra ord eller melodi utan att tappa bort sig i sången. Då barnet fyllt sex år kan det sjunga rent om det har sjungit tillräckligt mycket. En förutsättning för att barnet skall sjunga rent i denna ålder är att den eller de som sjungit med eller för barnet har sjungit tillräckligt och någorlunda rent. I denna ålder kan barnet börja återge intervaller rätt. Man har dock kunnat höra melodin tidigare. (Hammershøj. 1997. s. 96)

4.2.6 Tonalitetskänsla

Ett barn i sex års ålder kan återge en bestämd melodi i en bestämd tonart då tonalitetskänslan har utvecklats. Tonalitetskänslan och förmågan att sjunga rent sitter starkt ihop med varandra. För att kunna sjunga i en bestämd tonart måste man kunna uppfatta flera toner på en gång. Om tonalitetskänslan sitter där den ska kan barnet uppfatta sångens begynnelse-ton. Barnet behöver inte veta vad tonen heter, men det kan uppfatta grundtonen i förhållande till sångens begynnelse-ton. Var femte vuxen kan göra detta utan besvär, men de flesta vet inte hur det kommer sig att de kan det. De har antagligen lärt sig tonalitetskänslan genom att jobba med musik på olika sätt. (Hammershøj. 1997. s. 96-97)

4.2.7 Hur gör man musik med äldre daghemsbarn?

Barn i fem till sex års ålder gillar att både reproducera och improvisera. De hoppar, dansar, sjunger och spelar gärna. De kan spela enkla stycken på piano och de spelar gärna också andra instrument. Eftersom barnen förutom detta känner till en hel del inom musiken finns det massor av bra instrumentlekar, sånger och sånglekar för dem. (Hammershøj. 1997. s. 97-98)

4.3 Musikalitet

Under många år fanns det en tradition som sa att om man inte kan sjunga rent är man inte musikalisk. Många vuxna tror att de inte alls är musikaliska för att en lärare i deras barndom har sagt så. Ofta visar det sig att personen i fråga sjunger riktigt bra, men bara har trott sig vara oduglig på det musikaliska planet för att någon annan har sagt så. Många tror att de inte är musikaliska för att de inte kan läsa noter. Man kan säga att människans musikalitet är som hennes intelligens. Den är inte statisk, utan något som kan utvecklas eller dö bort. Den musikaliska processen slutar aldrig. (Hammershøj. 1997. s. 98)

Det finns många aspekter då det gäller musik. Musikalitet är inte bara fråga om att sjunga rent. Att lyssna på musik, dansa till musik, att man kan reproducera musik med sin röst eller med ett instrument. Man kan läsa och skriva musik. Allt detta kan uppfattas som musikalitet. Människans musikalitet avgörs av både arvsanlag och den påverkan miljön runt människan har haft på henne. Arvsanlagen går inte att påverka, men med miljön är det tvärtom. Alla har inte samma förutsättningar för att uppnå en hög musikalisk nivå. Vissa har många uppförsbackar att klara av. Alla har ändå en möjlighet att få ett liv som innehåller musik. (Hammershøj. 1997. s. 98-99)

Om vuxna vill musicera med barn krävs det övning av vissa färdigheter. Ofta gäller det att lära sig på nytt de färdigheter man borde ha lärt sig före skolåldern. Att lära sig bemästra ett instrument går för de flesta inte heller över en natt. Då det gäller musik och

instrument är det övning och åter övning som gäller. Det har vuxna svårt att förstå. En vuxen kan inte förstå varför det tar så lång tid att lära sig spela ett instrument. Det den vuxna inte kommer ihåg är att barnet upprepar och upprepar igen för att lära sig. Den vuxna har bara inte samma tålamod och blir därför irriterad över att hon inte lär sig tillräckligt snabbt. (Hammershøj. 1997. s. 99-100)

5 METOD

Att göra en litteraturstudie är som att utföra en detektivundersökning. Arbete ligger i flera olika steg och för att veta hur man skall gå till väga behöver man veta vad man söker och förstå området. Det är också bra att kunna terminologin på området. Sökprocessen sker i flera omgångar där en källa för forskaren till nästa. (Höst et al. 2006. s. 67)

Då man gör en litteraturstudie använder man sig av material som samlats in av andra. Det innebär en risk eftersom forskaren som samlat in det tidigare materialet har sållat i det under processen och det betyder att den som gör litteraturstudien inte får reda på all information. Det här gör att forskaren bör vara extra källkritisk. (Jacobsen. 2003. s. 126-127)

En välgjord litteraturstudie stöder det mål forskaren lägger upp. Det gäller att bygga vidare på den kunskap som redan finns. På det är sättet undgår man att glömma eller inte lägga märke till lärdomar som redan är gjorda. Då forskaren redovisar källor som redan finns på ett öppet sätt är det lättare för andra att hitta informationen och bygga på resultaten. Det är mycket relevant att bilda sig en uppfattning om helhetsbilden om kunskapen på området. (Höst et al. 2006. s. 59)

Då man gör en litteraturstudie är det viktigt att ha en djup kunskap i ämnet. Att planera arbetet är en noggrann process som kräver tid. I början av arbetet krävs att man läser in sig på ämnet och då man bestämt sig för vilket problemområde man vill koncentrera sig på kan man ha ett mera specifikt fokus. (Höst et al. 2006. s. 59-60)

Under arbetet med en litteraturstudie kan det vara svårt att hitta förstahandskällor. Ofta får man nöja sig med andrahandskällor eller tredjehandskällor. Med förstahandskälla menar man ett dokument som nedtecknats då händelsen skett. Med en andrahandskälla kan man sedan mena en artikel om samma händelse. Ju längre bort källan kommer från originalet desto större risk finns det att källan hanterats av olika personer, som sedan återberättar källan med sin egen personliga syn. (Jacobsen. 2003. s. 127-128)

Då man gör en litteraturstudie är det viktigt att hitta så trovärdiga källor som möjligt. Det är vanligt att man stöter på olika typer av källor. Vissa källor kan vara granskade vetenskapligt, andra kan vara totalt irrelevanta för ämnet och vissa helt enkelt bara lögn. Om man hittar trovärdiga källor är det lätt att gå vidare med undersökningen. Resultat som kan anses vara osäkra kan också vara värdefulla, men då är det viktigt att vara medveten om att det kan finnas vissa begränsningar. (Höst et al. 2006. s. 60)

Ett examensarbete är en lång process och arbetet ändrar på sig under hela processen. Den slutliga versionen av arbete är något helt annat än det första utkastet. Detta tyder på att processen inte är linjär utan snarare som en spiralrörelse. Examensarbetet blir personligt och man vet inte hur det kommer att se ut i slutändan. Det färdiga arbetet kommer att vara en offentlig handling och det ställer vissa krav på språk och layout. (Friberg. 2006. s. 71)

För att förklara tanken om att examensarbetet är en spiralrörelse kan man säga att en process i arbetet inte behöver vara avslutad för att man skall kunna fortsätta med nästa. Då man ser på processen som en spiralrörelse ser man också att de olika faserna under

arbetets gång ofta överlappar varandra. Parallella tankerörelser skapas då man måste gå tillbaka i sina tankar. En förändring i skribentens tänkande har konsekvenser för alla faser. Spiralrörelsen i tankeprocessen kan fortsätta också efter att arbetet är avslutat och detta kan leda till nya undersökningar. (Friberg. 2006. s. 27)

Examensarbetet och tankeprocessen runt det ligger nära varandra, trots vissa skillnader. Om man ser på examensarbetet och tankeprocessen som två cirklar ser man hur de går ihop. Tankeprocessen är en mindre cirkel där det egentliga arbetet sker. Där uppkommer syfte, problemformuleringar och informationssökningen. Examensarbetets rubriker har en koppling till de olika faserna under arbetets gång och ger en struktur åt det. (Friberg. 2006. s. 72)

Arbetet börjar med en inledning som leder in läsaren på ämnet. Här framkommer bakgrund till varför skribenten valt just detta ämne. I inledningen berättar skribenten om sitt eget intresse på området och om det finns tidigare forskning i ämnet. Därefter följer syfte och frågeställning. Metoden presenteras och efter det följer själva brödtexten. Arbetet avslutas med analys, resultatredovisning och en slutdiskussion där skribenten diskuterar vad hon kommit fram till, om metoden var lämplig och gör andra reflektioner om arbetet och ser kritiskt på sig själv som skribent. (Friberg. 2006. s. 73-75)

Då jag började med mitt examensarbete försökte jag hitta så mycket material som möjligt om ämnet. Efter att ha läst in mig på ämnet kunde jag lättare se vilka källor jag skulle använda mig av och vilka som inte var relevanta. Jag har haft tur och har kunnat hitta vissa av mina källor som förstahandskällor. I mitt fall handlar det om böcker och artiklar vilket har underlättat arbetet.

Examensarbetet har förändrats under arbetets gång. Det som började med en kort text har till slut blivit till ett examensarbete. Det var inte alltid lätt och tankeprocessen gick många gånger fortare än själva skrivandet. Ibland var det helt enkelt bara att pausa och

tänka igenom arbetet. Om man tar en titt på de första utkasterna ser man en viss skillnad mellan dem och det färdiga arbetet.

Arbetes struktur har genom hela arbetet varit densamma, trots att mycket annat har ändrats. Strukturen kom ganska naturligt för mig och efter det har det varit lätt att fortsätta på samma sätt. Jag tycker mitt examensarbete har fått en personlig prägnad på detta sätt. Det känns som om det är jag som har skrivit det och satt lite av min personlighet på det. Valet av ämne och metod gjorde det ännu mer personligt.

5.1 Litteratursökning

Vilken typ av material som väljs beror på syftet och frågeställningen. Litteraturen skall komma med svar till dessa. Det kan vara frågan om vetenskapliga artiklar, rapporter eller doktorsavhandlingar. I vissa fall behövs utdrag ur lagen eller historiska dokument. Rapporter, artiklar och avhandlingar kan vara av både kvalitativ och kvantitativ art. Under processens gång väljer skribenten vilket material hon vill använda. Delar av litteraturen kanske visar sig vara irrelevant och då läggs den åt sidan. Kvaliteten på det valda materialet skall vara av god kvalitet och det är viktigt att vara noggrann och källkritisk. (Friberg. 2006. s. 33-34)

Då man skriver en litteraturstudie är materialet man använder olika former av text som andra producerat. Text är allt som finns skrivet och är offentligt. Det betyder att privata brev eller intervjuer inte kan betraktas som text och således inte heller kan användas som källor i en litteraturstudie. En bra källa är att använda vetenskapliga artiklar. Artiklarna presenterar det senaste på området och det finns vissa krav och regler för artiklarna som gör dem pålitliga som källor. Artiklarna baserar sig ofta på forskningsprojekt och kan på så sätt sammanfläta gammal information med ny. Vetenskapliga artiklar går att granska. Det går att granska artikeln genom att granska hållbarheten i projektet. I vetenskapliga artiklar kan forskaren inte komma med egna

åsikter. Det forskaren påstår sig ha kommit fram till skall gå att förankra i teorin eller i den egna undersökningen. Vetenskapliga artiklar publiceras ofta på engelska. (Segesten. 2006. s. 37-38)

Annan text som kan användas som material till ett examensarbete är som tidigare nämnts olika former av avhandlingar, rapporter och uppsatser. En avhandling granskas flera gånger under arbetets gång vilket gör avhandlingar till pålitliga källor. Rapporter publiceras av de flesta vetenskapliga institutioner. Vissa rapporter granskas före de publiceras medan andra helt enkelt publiceras utan desto vidare granskning. Därför gäller det att vara extra noggrann i sin egen granskning då man använder en rapport som källa. En uppsats kan förklaras som en enklare rapport. Uppsatser är inte skrivna av forskare och bör därför granskas noggrant. (Segesten. 2006. s. 39)

En viktig källa är olika läroböcker och fackböcker. I dessa hittar man mycket information. I en lärobok finns fakta som är specifik för en viss utbildning och kan därför vara till stor nytta. Bland fackböckerna finns det klassiker som beskriver klassiska teorier som man sedan kan bygga vidare på. Det är viktigt att både läroböckerna och fackböckerna har referenser som kan bevisa att det som står skrivet i dem är riktig fakta. Det går nämligen inte för den som skriver examensarbete att kontrollera uppgifterna annars. (Segesten. 2006. s. 40)

Källkritik är en viktig del av arbetet runt examensarbetet. Det gäller att granska alla källor och ställa några frågor för att komma fram till om källan är pålitlig. Man kan fråga sig vilken form av litteratur man har kommit över. Har litteraturen en känd eller pålitlig utgivare. Vilken kompetens har författaren och vem är författare till litteraturen. Hur gammal källan är kan vara bra att kolla eftersom en alltför gammal källa kan ha rent felaktig information. Vissa tidsperioder kan också ha olika påverkan på författaren och således också på materialet i fråga. (Segesten. 2006. s. 43)

Som jag tidigare skrivit använde jag mig mycket av böcker under arbetes gång. Jag har använt mig av vetenskapliga artiklar mindre än vad jag från början kanske hade tänkt mig. I analysen har jag använt mig av vetenskapliga artiklar.

Jag hittade mina källor på olika bibliotek. Det har gjort att jag varit en flitig besökare på de olika biblioteken. Det var ganska lätt att hitta material då man visste vad man skulle söka efter. Det finns inte mycket källor och många gånger har jag blivit tvungen att använda mig mycket av en källa. Det har varit frustrerande, men det har ändå i slutändan bara varit att ta skeden i vacker hand.

Jag använde mig av elektroniska databaser för att hitta vetenskapliga artiklar till analysen. Jag använde mig av Academic Search Elite (EBSCO) och Arto. Jag använde mig av sökord som "music", "kindergarten" och "day care" och fick på Academic Search Elite (EBSCO) 126 träffar med de använda sökorden. Eftersom Arto är en finländsk databas använde jag mig där av sökord som "musik", "daghem", "musiikki" och "päiväkoti. Med hjälp av de svenska sökorden fick jag en träff och med de finska sökorden två träffar. Med hjälp av de närmare 130 träffarna kunde jag välja ut de artiklar jag ansåg mest lämpliga för mitt arbete.

Jag hade vissa kriterier för hurdana artiklar jag ville ha. De skulle gärna koncentrera sig på barn under sju års ålder. Jag ville hitta artiklar som handlade om hur man använder musik och om musiken har någon betydelse för barn. Alla artiklar jag valt behandlar det ämne jag har koncentrerat mig på. De handlar om musik kopplat till barn under sju år. Några av de artiklar jag valt handlar delvis om hurdan undervisningen av pedagoger är i olika länder. Då jag hittade dessa artiklar var jag först lite skeptisk till dem, men kunde sedan inse att de nog var relevanta för mitt arbete och jag har haft stor nytta av dem. Artiklarna har gett en vinkling på arbetet som jag inte kunde se då jag började söka artiklar i de elektroniska databaserna.

Det finns en hel del forskning på området, men jag hade ändå svårt med att hitta artiklar i början. Kanske berodde det på att jag var för snäv i mina kriterier. När jag började titta närmare på artiklarna kunde jag se andra saker än tidigare och det hjälpte mig. Jag har kunnat hitta relevant information och jag är glad att jag tvingades ta en ny titt på det utbud av artiklar de elektroniska databaserna erbjuder. Det lönar sig att ta en extra titt på det material som redan finns.

Jag försökte vara så källkritisk som möjligt. Mycket har varit förstahandskällor, så det har varit lätt att granska. Jag har försökt använda mig av så nya källor som möjligt, men många av källorna som behandlar musik är skrivna på 1990-talet och det betyder att vissa källor kan vara upp till 20 år gamla. Det handlar mest om böcker som är så gamla. Då jag sökte efter vetenskapliga artiklar var jag mera noggrann och ville ha nya artiklar. Jag bestämde mig för att jag inte ville ha artiklar som är äldre än tio år. För att vara säker på att artiklarna går bra att använda som källor har jag kollat upp i vilken tidskrift artikeln har publicerats och då kunnat se om artikeln har en tillräckligt bärande grund för att klassas som pålitlig.

5.2 Analysprocessen

Då man gör analysen går arbetet från en helhet till delar och går därefter igen tillbaka till en helhet. De valda artiklarna skapar helheten och då man börjar fördjupa sig i artiklarna delas de ofta in i mindre delar. Den nya helheten skapas av resultatet. (Friberg. 2006. s. 110)

För att få en bra analys lönar det sig att vara noggrann och läsa igenom de artiklar man valt flera gånger för att kunna försäkra sig om att man säkert vet vad de handlar om. Artiklar är olika uppbyggda beroende på hur undersökningen de presenterar har gjorts. Därför är det vara bra att vara öppen i sitt tankesätt. (Friberg. 2006. s. 110-111)

Då man analyserar en artikel skall fokus ligga på det resultat som presenteras. Författaren lyfter upp olika saker i sin text som han kanske anser vara av vikt och beskriver dem ytterligare. Dessa beskrivningar kan innehålla mycket information och därför lönar det sig att titta extra noga på dem. Om det finns citat i texten skall man också läsa dem. Citaten förklarar texten bättre och om man inte läser citaten kan man missa hela meningen med artikeln. För att uppnå det bästa resultatet för sin egen analys skall man koncentrera sig på det som är mest relevant med tanke på den egna frågeställningen. Det är viktigt att komma ihåg att det är artikelns resultat man skall koncentrera sig på och inte själva diskussionen. (Friberg. 2006. s. 111)

Då man gör analysen är överblicken viktig. Det gäller alltså att anteckna saker som sticker ut eller som är av värde för det egna examensarbetet. Då ser man lättare vad det är som skall analyseras. Då det finns likheter eller skillnader mellan de olika artiklarnas resultat är det nödvändigt att notera dessa. Då kan man samla ihop allt som är liknande och göra nya teman av dem. Att klumpa ihop de olika temana som hör ihop tar tid och det är viktigt att ha syftet för det egna arbetet nära hela tiden. Det gäller att ha många bollar i luften samtidigt och det kan bli svårt. Det kan också vara svårt att hålla sig till ämnet om man till exempel hittar något intressant som inte riktigt hör till ämnet. (Friberg. 2006. s. 111-112)

Då man presenterar analysen är det viktigt att tänka på den möjliga läsaren till examensarbetet. Man skall skriva så tydligt och läsvänligt som möjligt. Det som känns självklart för skribenten kan vara totalt obegripligt för en person som inte är insatt i ämnet. Därför kan det vara en bra idé att låta en person som inte är insatt i ämnet att läsa igenom analysen för att få klarhet i om den är tillräckligt tydlig. Citat kan användas i analysen, men analysen görs på basen av de referenser man har. För att det inte skall uppstå missförstånd är det önskvärt att man försöker eliminera så mycket som möjligt av det som går att läsa mellan raderna. Upprepningar bör också undvikas. Resultatet

struktureras med hjälp av de teman som kommit upp under analysen. Om man vill kan man göra en figur som beskriver det man kommit fram till. (Friberg. 2006. s. 112)

Jag ville ha vetenskapliga artiklar som är skrivna på engelska. Jag har inga problem med att läsa på engelska och därför ansåg jag att det skulle vara bra med vetenskapliga artiklar på engelska eftersom de har en större räckvidd. Dessutom presenterar de flesta forskarna sina undersökningar och resultat på engelska. Jag har i mitt examensarbete använt mig av både engelska och svenska artiklar.

Jag började med att läsa artiklarna flera gånger för att finna innebörden i dem. Då några av dem var på engelska ansåg jag det vara extra viktigt att läsa dem så många gånger att jag var helt säker på att jag faktiskt hade förstått innebörden i dem och att ingenting kändes oklart. Jag ville inte ta risken att missförstå något i artikeln. Det skulle ha varit en stor miss för mitt arbete om jag skulle ha presenterat någonting som saknar förankring i någon av mina artiklar. Jag har haft mitt fokus på det resultat som forskaren har presenterat i sin artikel. Jag har också försökt ha en bra överblick på vad jag skrivit för att det skall bli så klart som möjligt och ha en bra struktur på texten.

Det var svårt att skriva själva analysen på grund av att jag själv är så insatt i ämnet, men skulle skriva en text som andra än jag själv skall läsa. Jag tycker jag skriver tydligt och klart, men det kanske kan vara en helt obegriplig text för någon annan. Det var alltså en utmaning att utforma analysen till något som vem som helst skall förstå.

5.3 Urvalskriterier för artiklar

5.3.1 Inkluderande aspekter:

1. Artiklarna skall vara skrivna på svenska, finska eller engelska.
2. Artiklarna skall vara skrivna år 2000 eller senare.

3. Artiklarna skall behandla musik i samband med daghem.
4. Artiklarna skall vara vetenskapliga.
5. Artiklarna skall gå att hitta i fulltext.

5.3.2 Exkluderade aspekter

1. Artiklarna är äldre än tio år.
2. Artiklarna behandlar musik i samband med skola.
3. Artiklar som inte uppfyller kraven för vetenskaplig text.
4. Artiklar som inte går att hitta i fulltext.

Det finns en hel del artiklar skrivet om ämnet. Många av dem är skrivna före år 2000 och därför har jag exkluderat dem trots att de verkat bra. Jag vet att det kan finnas mycket bra artiklar bland de äldre exemplaren, men jag har velat hålla mig till mina kriterier för artiklar eftersom jag har hittat ett bra utbud av nyare artiklar. Vissa artiklar som verkat bra har inte funnits i fulltext och därför har jag varit tvungen att exkludera dem. Jag har även exkluderat en artikel som annars uppfyllde kraven eftersom jag anser att den är för medicinskt inriktad.

5.4 Innehållsanalys

Innehållsanalys kan användas på olika sorter av information. Det kan vara både skriftlig och muntlig information. Med hjälp av denna information kan man undersöka olika händelsers och sakers betydelse samt deras påverkan och sammanhang. Med hjälp av innehållsanalys kan man lyfta fram skillnader i olika dokument. Man kan visa på hurudan reaktionen har varit och hur informationen har påverkat omgivningen. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen. 2003. s. 21-22)

Med hjälp av innehållsanalys kan man hitta klara samband mellan olika källor. Dokumenten man analyserar kvarstår som de är och man kan läsa olika saker från dem. Innehållet i dokumenten förklaras så som de är. Man kan samla information från dokumenten och göra konklusioner från dem. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen. 2003. s. 23)

Då man gör en innehållsanalys bör man börja med att se vad för slags information man har hittat och samlat ihop. Efter det kan man börja göra olika underklasser för det insamlade materialet. Efter att underklasserna är formade kan man börja dela in underklasserna i större klasser eller överklasser. Till slut blir överklasserna till en sista stor huvudklass. Som grund för analysen kan vara intervjuer eller artiklar. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen. 2003. s. 27)

Jag har försökt kategorisera mina artiklar genom att använda mig av innehållsansalysens kriterier. Först har jag noga studerat vad artiklarna har för ämne och har efter det delat in dem i två olika huvudkategorier. Lite fram i texten kan man se hur jag har förverkligat detta. Det var inte så krångligt att göra kategorisering med hjälp av innehållsanalys. Det mesta jobbet var att se vilka artiklar som behandlar samma ämne. Jag har hittat några artiklar som behandlar samma ämne och det gjorde det hela mycket lättare.

6 ANALYS OCH RESULTAT

6.1 Presentation av artiklar

Jag har använt mig av två artiklar av Sven – Erik Holgersen. Holgersen är en betydande person inom forskning i musik. Holgersen är professor på Århus Universitet och undervisar där i musikpedagogik och musikpsykologi. I artikeln ”Music Education for Young Children in Scandinavia: Policy, Philosophy, or Wishful Thinking?” (2008) presenterar Holgersen de problem som finns i de skandinaviska länderna angående musikundervisningen. Holgersen behandlar både musikundervisningen i daghemmen och musikundervisningen som sker på högskolenivå, vilken skall hjälpa pedagogerna att undervisa barnen i musik. Holgersen pekar också på olikheter mellan de skandinaviska länderna. Det gäller både hur politiken ser på saken och vilken typ av undervisning det finns i de olika länderna.

Den andra artikeln av Holgersen jag har använt mig av heter ”Body Consciousness and Somaesthetics in Music Education” (2010). I den artikeln behandlar Holgersen sambandet mellan kroppsmedvetenhet och musik. Holgersen skriver i artikeln vilken påverkan musiken har på kroppen. Det är inte alltid man tänker på hur musiken påverkar kroppen. Fötterna kan helt spontant börja röra sig i takt med musiken, precis som resten av kroppen. Ofta tänker inte människan som drabbas av detta fenomen på saken utan låter sig bara dras med i musikens värld.

För att få ett perspektiv från Finland har jag använt mig av Stig Björkas artikel ”Skräddarsydd musiklektion för dagisbarnen i Esbo” (2005). I artikeln skriver Björkas om hur det finns musikinstitut som erbjuder musiklektioner för daghemsgrupper. Denna musiklektion behandlar olika teman och kan förändras efter vad daghemsgruppen just för tillfället behandlar. Ledaren för musiklektionen lär också ut de finländska och finlandssvenska

musiktraditionerna åt barnen. Artikeln fyller inte kraven för vetenskaplig text, men jag har ändå valt att inkludera den eftersom den ger en bild av situationen i Finland.

För att få ett bredare perspektiv än de skandinaviska länderna och Finland har jag använt mig av en artikel som behandlar situationen i Australien. Artikeln "Early Childhood Education in Australia: A Snapshot" (2008) är skriven av Louie Suthers och behandlar situationen i Australien. Suthers skriver om hur musikundervisningen är i Australien där varje delstat har en egen strategi hur barnen under skolålder skall undervisas. Suthers behandlar i likhet med Holgersen både musikundervisningen i daghemmen och musikundervisningen på högskolorna och pekar på de olikheter som finns mellan de olika delstaterna.

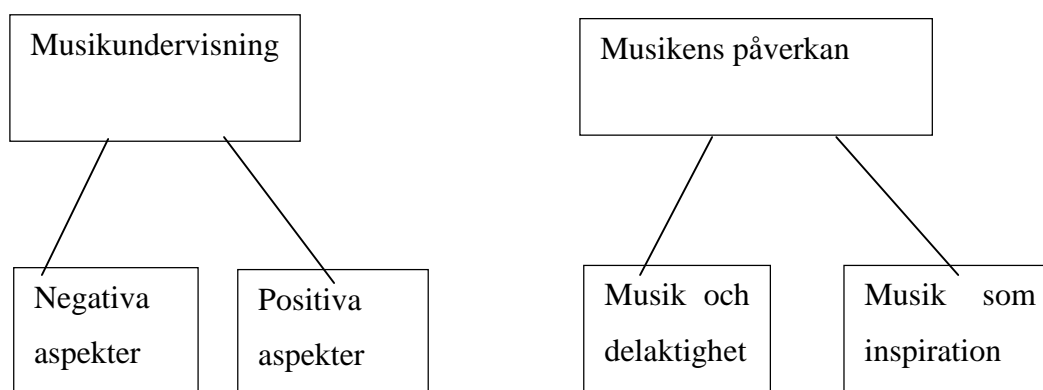
Den femte artikeln jag har använt mig av presenterar en amerikansk vinkling. Wendy L. Sims och D. Brett Nolker behandlar i sin artikel "Individual Differences in Music Listening Responses of Kindergarten Children" sin undersökning om hur barn lyssnar på musik. De skriver i sina resultat om hur barnen lyssnar till musik och vilken skillnad det finns mellan flickor och pojkar i hänsyn till detta.

Audrey A. Berger och Shelly Cooper skriver i sin artikel "Musical Play: A Case Study of Preschool Children and Parents" (2003) om ett tio veckor lång undersökning som involverade både barn och deras föräldrar. Syftet med undersökningen var att se hur barn undersöker musik ensamma och tillsammans med andra. Det insamlade materialet uppvisade tre olika teman. Forskarna kom fram till att barn behöver tid som endast är menat för dem själva och en bra miljö för att leka musikaliska lekar. Vuxna som uppmuntrar stärker barnen i sin lek.

Angela Love och M. Susan Burns skriver i artikeln "'It's a Hurricane! It's a Hurricane!': Can Music Facilitate Social Constructive and Sociodramatic Play in a Preschool Classroom?" om hur barn leker till olika former av musik. Forskarna har undersökt om det finns någon skillnad på barns lek då det spelas långsam, snabb eller ingen musik alls i bakgrunden. Forskarna ville också veta om de olika musikstilarna på något sätt kunde motivera barnen i deras lek.

6.2 Presentation av analys

Jag har delat in de sju artiklarna jag har använt mig av i två olika huvudrubriker. Varje huvudrubrik har sedan två underrubriker som delar in ämnet ytterligare.

Figur 1. Resultatöversikt

6.2.1 Musikundervisning

6.2.1.1 Negativa aspekter

Med negativa aspekter menar jag de problem som Holgersen (2008) och Suthers (2008) pekar på. Det betyder att de negativa aspekterna är att undervisningen av pedagoger är bristfällig och att läroplanen kan vara i viss mån bristfällig.

Sven - Erik Holgersen skriver i sin artikel "Music Education for Young Children in Scandinavia: Policy, Philosophy, or Wishful Thinking?" (2008) om skillnaderna i musikundervisning i de tre skandinaviska länderna Danmark, Norge och Sverige. Han pekar på många olika saker som skiljer sig i de olika länderna. Holgersens undersökning

visar att det finns stora skillnader mellan de olika ländernas musikundervisning i daghemmet. Det finns också skillnader hur pedagogerna som undervisar på daghemmen utbildas i de skandinaviska länderna. Holgersen (2008) lyfter fram olika problem och vilka områden det skulle vara skäl att försöka ändra på.

I till exempel Danmark är det vanligt att pedagogerna som jobbar på daghemmen sköter musikundervisningen. Dessa har ändå mycket lite utbildning i ämnet. Med musikundervisning i daghemmet tänker jag mig inte att Holgersen (2008) menar att barnen sätter sig med pedagogen som i ett klassrum utan att han menar till exempel en sångstund.

Holgersen (2008) fortsätter vidare och menar att man i Danmark ändå har möjlighet att ta in en utbildad sånglärare till daghemmen som kan musicera med barnen. Bristen på musik i de danska daghemmen är en del av regeringens tänkesätt om att de naturvetenskapliga ämnena och språkkunskaper är viktigare än musik.

Då det inte finns mycket musikundervisning i daghemmen blir barnens kunskaper lidande. I alla skandinaviska länder är det en tradition att sjunga och hålla musikalisk verksamhet för barn under skolåldern. Därför är det underligt att musikundervisningen verkar vara bristfällig på daghemmen i de olika länderna. Mer musikundervisning behövs eftersom musiken påverkar barnens utveckling och delaktighet. I de skandinaviska länderna verkar det ändå vara accepterat av politikerna att dessa brister finns. Musikundervisningen är dålig i utbildningen av pedagoger och det igen leder till att undervisningen i daghemmen blir bristfällig. För att barnets musikalitet skall utvecklas i den grad den bör är det viktigt att barnet får den undervisning i musik det behöver.

Holgersen (2008) menar att man ofta kopplar samman musikundervisningen till grundskolan. Detta är ett gammalt tankesätt. Utvecklingen bör ske så att

musikundervisning också anses vara viktigt för barn i daghemsålder. Med tanke på att det i dagens läge finns många olika kulturer i samhället och således också i daghemmen är det viktigt att komma ihåg vad musiken gör för att integrera dessa barn i deras nya omgivning. Barnen blir på samma gång mera delaktiga. På samma gång som det är viktigt att introducera det nya är det också viktigt att hålla det gamla kvar. Man skall inte köra över den egna kulturen.

Hoppfullt tänkande under utbildningen av pedagoger ger bra energi åt utbildningen, men man bör ändå koncentrera sig på kvalitet och kunskap. För att barnen skall få den musikutbildning på daghemmen som de behöver krävs kunskap av pedagogen. Det gäller alltså att veta hur man skall gå till väga då man sjunger med barn som är på olika stadier i sin musikaliska utveckling.

Louie Suthers skriver i artikeln ”Early Childhood Music Education in Australia: A Snapshot” (2008) om de stora skillnaderna i musikundervisning i de australiensiska delstaterna. Australien är indelat i sex olika delstater och varje delstat har en egen läroplan för skola och undervisning före skolåldern. Det betyder att det inte finns en gemensam läroplan i Australien och varje delstat sköter musikundervisningen på det sätt de tycker är lämpligast. Suthers (2008) fortsätter och menar att det finns en mycket liten minoritet som undervisar barn under skolåldern. I Australien börjar barnen skolan då de är fem till sex år gamla. De flesta barnen går i en skola som upprätthålls av kommunen, men det finns också många barn som går i skolor som upprätthålls av katolska kyrkan. En minoritet av barnen går i en privat skola. Lärarutbildningen är fyraårig och det är endast i några få universitet det erbjuds en kurs i hur man undervisar barn under skolåldern.

I de flesta av Australiens delstater anses musik vara ett av de kreativa ämnena. I till exempel delstaten Queensland anses de kreativa ämnena höra till ett av de åtta nyckelämnena. Till de kreativa ämnena räknas bland annat musik, dans och visuell konst. Det finns trots det inget specifikt mål med undervisningen. Det finns mycket litet

praktisk vägledning för lärarna och det kan skapa problem då lärarna skall uppfylla de föreskrifter som hittas i läroplanen angående de kreativa ämnena.

Suthers (2008) fortsätter och säger att det ändå finns andra instanser och institutioner som undervisar barn i musik. Det finns undervisning som hålls av enskilda lärare utan vidare förankring i någon institution. Olika företag som tillverkar instrument kan ha sina egna undervisningstillfällen och verkar vara starkt etablerade i den australiensiska förorten. Det finns också universitet och konservatorier som erbjuder musikundervisning för barn. Alla dessa former av musikundervisning är autonoma och fungerar efter en egen läroplan. Läroplanen varierar från instans till instans och vad som undervisas beror ofta på läraren.

För att det i framtiden skall finnas en gemensam läroplan för hela Australien menar Suthers (2008) att det krävs förändring. Det är politikerna som skall komma med denna förändring och när den sker måste de som undervisar i musik komma fram för att kunna påverka. Det gynnar alla att ha en gemensam läroplan. Det betyder att det inte sker upprepningar i undervisningen och alla barn i landet får samma undervisning i musik.

Om man jämför musikundervisningen i de skandinaviska länderna, Finland och Australien märker man att det inte ser så bra ut i Australien. Det finns brister i alla länder, men i Australien verkar situationen ändå sämst. Som tidigare konstaterat är musik viktigt för barn i alla åldrar och därför skulle det krävas att det finns en ordentlig linje för hur man undervisar i musik. I Australien verkar det viktigaste vara att det finns en gemensam läroplan för hela landet, medan det i de skandinaviska länderna visar sig vara utbildningen av pedagoger som är haltande. I Australien har man samma problem med att musiken får mycket lite utrymme i utbildningen av lärare.

Det verkar vara ett globalt problem att musik och de andra kreativa ämnena får lite utrymme i utbildningen av pedagoger och lärare. Jag drar denna slutsats eftersom jag

efter att ha analyserat dessa artiklar har hittat en gemensam nämnare som visar på varför musikundervisningen för barn under skolålder blir lidande. Det krävs helt enkelt mer undervisning i de kreativa ämnena också på högskolenivå. Musik är något som följer människan genom hela livet och det skulle inte skada om också högskolestuderanden inom de pedagogiska ämnena skulle undervisas i kreativa ämnen i samband med sin utbildning. På så sätt får studerande vetskap om hur de skall undervisa barnen på daghemmen eller skolorna.

6.2.1.2 Positiva aspekter

Björkas påvisar positiva aspekter i artikel. Det betyder för mig att kraven för musikundervisning uppfylls i alla fall i viss mån.

I Finland finns det möjlighet för daghemmen att delta i musiklek på musikinstitut. Enligt Stig Björkas artikel "Skräddarsydd musiklek för dagisbarn i Esbo" (2005) är det ändå inte vanligt med denna typ av musikundervisning. Personalen tror sig vara det enda musikinstitut som erbjuder denna form av service. Hela daghemsgruppen kan komma och leka och sjunga till musikinstitutet som har ett samarbete med daghemmen. Barnen får spela instrument och helt enkelt lyssna till musik och röra sig till musik. Det är inte bara daghemmen som åtnjuter denna möjlighet. Dagmammorna kan också komma med sina grupper till musiklekskolan. Björkas fortsätter och säger vidare att denna form av musik togs emot med öppna armar av daghemmen i närheten.

Personalen på musikinstitutet formar verksamheten efter olika teman. Det gäller att vara flexibel. Barngruppernas deltagande varierar, vissa grupper deltar mera och andra mindre. Verksamheten är en viktig del av barnens musikundervisning och allt tyder på att de trivs under den ledda musikverksamheten på musikinstitutet. En annan positiv inverkan verksamheten har är att personalen på daghemmet på samma gång får en liten

dos fortbildning eftersom de lär sig nya sånger och lekar i samband med att de går till musikinstitutet med barnen.

Det märks att denna form av musikundervisning hjälper barnen på vägen i deras musikaliska utveckling. Ledaren övar gehör med barnen och rytmisinet. Barnen lär sig också vilka de finlandssvenska musiktraditionerna är. Ledaren anpassar ändå programmet efter vad barnen redan kan.

Det finns med andra ord skillnader mellan de skandinaviska länderna och Finland. I de skandinaviska länderna anses musikundervisningen vara dålig i daghemmen och det finns inga musikinstitut som erbjuder samma typ av verksamhet som musikinstitutet i Esbo erbjuder. Ändå finns det ett behov av mera musikundervisning i Finland. Det verkar som om det finns endast ett fåtal musikinstitut i hela Finland som erbjuder en verksamhet som musikleksskola. För att de finländska musiktraditionerna skall leva vidare finns det ett behov av att någon lär ut dessa till barnen. Om inte hemmet gör det faller ansvaret på daghemmen och skolan. Det kan vara ett för tungt ansvar för till exempel daghemmen som redan har en strikt plan som de skall följa.

Den verksamhet musikinstitut i Finland håller på med stärker också barns delaktighet. Barnen kan i viss mån påverka vilka sånger som sjungs. Det är positivt för barnens utveckling och det leder till att de känner sig accepterade då deras röst blir hörd. Banden mellan de olika grupperna stärks också då de leker och sjunger tillsammans.

6.2.2 Musikens påverkan

6.2.2.1 Musik och delaktighet

Wendy L. Sims och D. Brett Nolker skriver i artikeln "Individual Differences in Music Listening Responses of Kindergarten Children" (2002) om hur barn lyssnar till musik. Sims & Nolker (2002) har upptäckt att det finns mycket lite forskning på det området och har därför gjort en undersökning där de forskat i hur barn lyssnar till musik.

Författarna har undersökt hur barn i fem till sex års ålder lyssnar på musik. Sims & Nolker (2002) ville bland annat veta om det har någon skillnad om musiken innehåller text eller om den bara är instrumentalisk. Barnen som deltog i undersökningen hade alla fått musikundervisning två gånger per vecka under hela deras tid på daghemmet.

För att kunna undersöka vilken typ av musik barnen föredrar och hur länge de orkar lyssna på musik fick barnen själva trycka på ”stop” och ”play”. Bakom barnen satt en vuxen och stoppade bandet och satte igång det igen då barnet tryckte på sina egna knappar. Barnen lyssnade individuellt på musiken och sångerna. Musiken och sångerna var välutvalda och bestod av välkända vaggvisor och andra sånger för barn.

Sims & Nolker (2002) gav barnen fyra olika tillfällen då de fick lyssna på musiken och sångerna. Pedagogerna gav en del bakgrundsinformation om barnen som bland annat innefattade en den uppskattade tid pedagogerna trodde barnet skulle orka lyssna.

Sims & Nolker (2002) kom fram till att barnen lyssnade längre på de stycken som enbart bestod av instrument. Det skilde sig endast med några sekunder. Barnen lyssnade till två olika stycken som bestod av endast instrument och mellan dessa sånger kunde man också se en viss skillnad i hur länge barnen orkade lyssna. I motsats till Sims tidigare undersökning kunde man nu konstatera att pojkar lyssnade längre än flickor. I den tidigare undersökningen av Sims visade det sig att flickorna orkade lyssna längre.

Det visade sig också att alla barn inte lyssnade på alla sånger. Det var endast en del som orkade lyssna på alla fyra sånger som erbjöds. Pedagogerna uppskattade att pojkarna skulle lyssna kortare tid än flickorna. Då undersökningen var slutförd kunde Sims & Nolker (2002) konstatera att det inte fanns någon desto större skillnad mellan den tid pedagogerna uppskattat att barnen skulle lyssna och den tid barnen faktiskt lyssnade på musiken. Det fanns heller inget samband mellan hur gammalt barnet var och hur länge barnet lyssnade på musiken.

Denna artikel har en annan vinkling än de andra jag har analyserat. Jag har ändå valt den eftersom den enligt mig är en intressant undersökning. Den visar på hur barn lyssnar till musik och jag tycker man kan knyta ihop denna undersökning med delaktighet. Då barn är aktiva i en verksamhet uppstår en känsla av delaktighet. Barnen har i denna undersökning själva haft möjlighet att påverka hur länge de lyssnar på de musikstycken som erbjudits dem.

Här kommer det fram att barnen har deltagit i musikundervisning på daghemmet två gånger per vecka under hela sin tid på daghemmet. Det verkar som det inte är något större problem med musikundervisningen på just det här daghemmet i USA. Det verkar som om utbildningen av pedagoger innehåller mer undervisning i musik än vad det erbjuds i till exempel Skandinavien, som Holgersen (2008) pekar på. Musikundervisning två gånger per vecka låter ganska mycket, men också välstrukturerat. Av egen erfarenhet vet jag att musikundervisningen på de finländska daghemmen varierar mycket. Ibland kanske man inte alls hinner med musikundervisning för att det finns så mycket annat att göra, men vissa daghem har möjlighet att delta i musiklek på ett musikinstitut.

Varje gång barn deltar i en verksamhet som innefattar musik, med eller utan pedagoger som har relevant utbildning, stärks självförtroendet och känslan av delaktighet in i sig. Barnen kan själva få vara med och välja vilka sånger som skall sjunga och med en flexibel vuxen är det ett vinnande koncept som skapar delaktighet.

Audrey A. Berger och Shelly Cooper skriver i sin artikel "Musical Play: A Case Study of Preschool Children and Parents" (2003) om musikalisk lek där både barnen och föräldrarna deltar. Leken består av både fri lek och gruppaktiviteter. Reglerna är ändå ganska lösa och barnen som upplever att de inte lekt färdigt behöver inte delta i gruppaktiviteterna. Det är också tillåtet för barnen att avlägsna sig från gruppaktiviteten

när de vill. De kan också bestämma sig för att delta i gruppaktiviteten när de själva önskar det.

Berger & Cooper (2003) kom fram till tre olika teman i barnens lek. Det första temat beskriver de som avbruten lek. Det betyder att barnen inte haft tillräckligt med till för att kunna avsluta sin lek ordentligt. Barnen visade genom ord och kroppsspråk för de vuxna att de inte hade avslutat sin lek ännu. Ofta ville de vuxna att barnen skulle avsluta leken eftersom en gruppaktivitet skulle börja. Barnen visade upp olika beteenden som forskarna ansåg vara avbruten lek. Barnen kunde hämta saker som de tidigare lekt med till gruppaktiviteten och på så sätt kombinera den egna leken med den ledda gruppaktiviteten. Barnen kunde också delta i gruppaktiviteten, men hålla sig i bakgrunden eller helt enkelt strunta i att delta i gruppaktiviteten. Barnen visade att deras lek blivit avbruten om de lekte med samma instrument under flera veckor av tioveckorsperioden

Det andra temat Berger & Cooper (2003) kom fram till var ”pausad” lek. Det innebär att barnen tog en paus i sin lek då en annan person anslöt sig i den musikaliska leken. Ofta var personen som anslöt sig en vuxen. Barnen pausade då sin lek så länge tills den vuxne avlägsnat sig. Det hände också att barnen sprang iväg till sina föräldrar för att söka trygghet om en objuden person försökte ansluta sig till leken. Barnen pausade också sin lek om de vuxna försökte komma med förslag eller om den vuxne försökte rätta till barnens lek.

Det tredje temat Berger & Cooper (2003) kunde se var en lek som fungerade fast en vuxen deltog. Då de vuxna uppmuntrade barnens lek flöt leken på trots att en utomstående blandade sig i leken. De vuxna kunde uppmuntra barnens lek genom att ge mera tid åt barnen att leka eller att ge passande instrument åt barnen. Barnen känner att de blir en i gruppen då de accepteras fullt ut och det kunde Berger & Cooper (2003) se i samband med gruppaktiviteterna. I gruppen fanns ett barn som inte behärskade språket lika bra som de andra, men barnet kunde ändå komponera ihop en vaggvisa då det var

frågan om att sjunga sin favoritvaggvisa för resten av gruppen. De andra i gruppen visade att de gillade visan trots att man inte kunde uppfatta orden. Då barnen kände att de vuxna gillade deras sång eller lek kände sig barnen bra och accepterade.

Då barn blir uppmuntrade att leka med musik utvecklas också deras musikalitet. Barnen lär sig de olika ljuden och kan sjunga olika sånger. Ledaren i en gruppaktivitet kan styra barnen, men i en grupp som den Berger & Cooper (2003) beskriver kan barnen själva bestämma om de vill delta i gruppaktiviteten eller inte. Barnen kan välja att inte delta trots att föräldrarna deltar i den erbjudna gruppaktiviteten. Detta stärker barnens självbestämmande och de kan själva bestämma om de vill vara delaktiga i en aktivitet eller inte.

Eftersom barnen fritt får leka musikaliska lekar kan de experimentera med de olika instrumenten och de olika sångerna som finns. Det stärker den musikaliska utvecklingen hos barnet och leder till att musikaliteten utvecklas som den ska. Barnet hittar på egna melodier och lägger sång till dem. Om melodin ännu stärks med instrument använder barnet många av sina sinnen och utvecklar på så sätt många av de behövliga färdigheterna.

Barns delaktighet kan påverkas av musik. Barn kan vara delaktiga på många olika sätt under en musikverksamhet. Barn behöver inte vara medvetet delaktiga. De behöver bara vara med under verksamheten, men de kan sova och ändå kunna känna igen sång eller musik senare. Enligt min mening är det fascinerande att detta är möjligt. Det visar på hur stor musikens betydelse är för människan och att hjärnan är en otrolig del av människan som kan registrera saker också då människan sover. Bakgrundsmusik kan påverka på olika sätt. Vissa behöver något ljud i bakgrunden då de studerar för att kunna koncentrera sig bättre och i de flesta klädfärer spelas någon form av bakgrundsmusik. Denna musik är något som studeranden eller konsumenten inte hör, men musiken finns där och har en positiv inverkan.

6.2.2.2 Musik som inspiration

Sven – Erik Holgersen skriver i artikeln ”Body Consciousness and Somaesthetics in Music Education” (2010) om vilket samband musiken och kroppen har. Kroppen reagerar på musik på många olika sätt. Människan reagerar genom att känna sig rörd av musiken, kroppen kan börja röra sig i takt med musiken och människan kan sjunga med utan att hon själv är medveten om det. En van musiker behöver inte tänka på hur han rör sin kropp, medan en mera ovan musiker måste tänka på sina kropps rörelser för att till exempel spela rätt ackord. Barn rör sig då de hör musik. Det kan vara efter ett inövat mönster som barnet imiterar efter att ha sett någon annan dansa och röra sig på samma sätt eller så kan barnet hitta på ett eget, spontant rörelsemönster.

Holgersen (2010) fortsätter vidare och säger att det är viktigt att komma ihåg att all typ av musik, som till exempel musikspel, dans och stomp både innehåller perception på samma gång som det sker en reflektion. Musiken kan vara både rörande och bli rörd. För att förklara detta menar Holgersen (2010) att man kan säga att människan rör musiken då hon dansar. Under samma procedur rör musiken också människan. Man kan också uppleva samma sak då man ser en målning. Då rör man inte målningen fysiskt, utan visuellt.

Människan kan omedvetet uppfatta musik. I sömnen kan man uppleva musik och det kan hända att ett visst musikstycke endast spelas i en viss dröm. Bakgrundsmusik har en betydelse också. Den påverkar människan trots att hon inte själv utövar just den musiken. Människan kan bli medveten om känslorna i musiken trots att hon själv endast har en passiv roll. Det är också vanligt att börja sjunga med då man hör ett musikstycke som spelas i bakgrunden. En tränad musiker kan spela ett stycke efter gehör, men till det krävs det en speciell talang. Det är inte alla som kan spela efter gehör, hur tränad musikern än är. Då människan är medveten om sig själv och sina kunskaper är det fråga om en somatisk reflektion, menar Holgersen (2010).

Holgerson (2010) menar vidare att det finns fyra olika nivåer av medvetenhet som leder till delaktighet. Den första är mottagning och den kräver endast en liten nivå av medvetande. Det räcker med att barnet eller den vuxne är med i aktiviteten för att lyssna eller bara observera. Man har kunnat konstatera att barn som sovit under en musikaktivitet har reagerat på musiken och kunnat i vaket tillstånd känna igen musiken. Den andra nivån är imitation. Imitation kräver en medveten perception. Då ett barn imiterar en vuxen genom att till exempel klappa händerna bryr sig barnet inte så mycket om den struktur musiken har. Att klappa händerna är redan en tillräcklig upplevelse. Den tredje nivån som bygger på identifikation kräver någon form av fysisk rörelse. Deltagarna i en musikaktivitet visar sitt kroppsliga förståande genom att röra sig till musiken i ett mönster som de själva skapat. Ett barn kan observera resten av gruppen under flera tillfällen utan att själv delta. Då barnet känner för börjar det själv delta i verksamheten och visar då upp den dans det sett under de gånger det själv inte deltagit. Efter en stund är det möjligt att barnet hittar på en egen dans, men det fortsätter ändå dansen i samma rytm och klarar av att dansa till den rytmen utan större problem. Den fjärde nivån är omsorgsfullhet och den kräver en fokus på den egna medvetenheten. Omsorgsfullhet finner uttryck i bland annat improvisation och egna experiment. Barn som deltar omsorgsfullt i en verksamhet kan vilja ändra orden i en sång, hitta på nya danssteg eller utvidga betydelsen i musiken. Ofta sker detta utan någon respekt för regler och genom barnens förändringar kan verksamheten få en helt annan betydelse, som kanske inte alls är lika meningsfull för alla deltagare.

Holgerson (2010) fortsätter och menar i sin sammanfattning att det är viktigt för barn att bli undervisade i musik. Holgerson (2010) pekar på att medvetenheten som musiken skapar i kroppen är nödvändig. Det gör barnet medvetet om vilken betydelse musiken har för kroppen och hur kroppen reagerar på musik utan att människan själv är riktigt medveten om det.

Än en gång kommer musikens betydelse för barn fram. Holgerson (2008), Björkas (2005) och Suthers (2008) lyfter fram hur viktigt det är att undervisningen i musik för barn finns och att lärarna är kompetenta. Av Holgerson (2010) kommer det fram att

musik är viktigt för barn på ett annat sätt. Holgersen (2010) lyfter fram att musik är betydande för barns kroppsliga rörelser och deras medvetande. Musiken påverkar på många olika sätt och därför är det speciellt viktigt att musikundervisningen är så bra som möjligt. Det är av betydelse att pedagoger vet att musiken har en betydelse för barnet också om det inte är medvetet. Det är bra för en pedagog att veta att ett barn påverkas av musik också då det sover. Det är också viktigt att veta på vilket sätt musiken påverkar barnets motorik. Barnet börjar röra sig i musikens takt och kan upprepa ett inlärt mönster på samma gång som barnet har kunskap om hur det skall röra kroppen i musikens takt utan ett tidigare inövat mönster.

.De amerikanska forskarna Angela Love och M. Susan Burns skriver i artikeln ”It’s a Hurricane! It’s a Hurricane!’: Can Music Facilitate Social Constructive and Sociodramatic Play in a Preschool Classroom?” om hur barn leker då det spelas olika former av musik i bakgrunden. De menar att musik som bakgrundsljud är använt på daghemmen och till och med rekommenderat för att motivera barnen. Både pojkar och flickor deltog i studien.

Love & Burns menar att musik som bakgrundsljud på daghemmet hjälper barnen att lära styra sina impulser och att musiken även skulle hjälpa barnen att lära sig hur man koncentrerar sig på en sak i gången. De fortsätter och säger att det finns pedagoger som regelbundet använder musik i sina daghemsgrupper för att motivera barnen. Musiken kan också påverka barnens beteende.

För att forskarna skulle kunna undersöka hur mycket och vad barnen lekte hade de ett speciellt hörn i daghemmets utrymmen var barnen kunde leka. Först kunde Love & Burns (2007) se att hörnan inte var speciellt populär bland barnen. För att göra hörnan intressantare satte man mera leksaker i hörnan. Barnen visade mera intresse för hörnan. I detta skede hade man ännu inte börjat använda bakgrundsmusik i hörnan.

Love & Burns (2007) kunde se i barnens lek att de lekte längre lekar då musiken spelade i bakgrunden. Det var ingen skillnad på om det var den långsammare eller

snabbare musiken som spelade i bakgrunden. Forskarna kunde också se att barnen lekte olika sorts lekar beroende på om det var den långsamma eller snabba musiken som spelades. Barnens lek var också annorlunda om det inte fanns musik i bakgrunden.

Forskarna kunde se tre olika mönster i barnens lek beroende på bakgrundsljudet. Det fanns ett mönster där barnen lekte lugna harmoniska lekar, till exempel förälder och barn vid läggdags. Det fanns ett mönster som var mera katastrofinriktat, där en storm ofta ledde till en hurrikan eller eldsvåda. Det tredje temat var lugnare men hade ändå ett fartfyllt tema. Det kunde vara en tigerjakt eller så lekte barnen att de flög omkring och bombade fiendens skepp. Temat på leken varierade i takt med musiken. De mera fartfyllda lekarna som slutade med en katastrof lektes under de perioder då musiken hade ett snabbare tempo och de lugna lekarna då musiken var lugn eller inte alls fanns i bakgrunden.

Undersökningen visar att barn påverkas av musiken eftersom de ändrar på sina lekar allt efter som de inspireras av musiken de hör. Lekarna blev mera dramatiska då tempot på bakgrundsmusiken blev snabbare. Det lugnare tempot inspirerade till mera lugna lekar. Barnen lekte tillsammans med sina vänner och på det sättet kunde flera av barnen bli delaktiga i leken.

Detta är ett enkelt sätt att introducera musik i barnens vardag. Musiken kan spelas i bakgrunden medan barnen leker. Musiken skall ändå inte vara ett oljud som stör. Lugna, harmoniska melodier inspirerar barnen till lugnare lekar som övar vissa färdigheter och melodier med ett snabbare tempo inspirerar barnen till att leka mera dramatiska lekar som att det är en kraftig storm på kommande. Båda typerna av lek hjälper till i barnets musikaliska utveckling. Musiken som bakgrundsljud kan också hjälpa till att göra fler barn delaktiga om musiken inspirerar till lekar som kräver flera deltagare.

6.3 Sammanfattning

För att få en ordentlig överblick av analysen kommer jag att försöka sammanfatta och koppla ihop min teori med de artiklar jag har använt.

Barns delaktighet påverkas mycket av de vuxna enligt Eriksson (2009 s. 204) och det betyder att de vuxna måste vara mycket uppmärksamma på vad barnen vill. De vuxna måste kunna märka de olika signalerna barnen sänder ut. För att barns delaktighet skall kunna stärkas krävs det av de vuxna på daghemmet att kunna vara flexibla och på så sätt kunna ta barnens önskemål i beaktan och ändra på verksamheten på daghemmet. Då den vuxne inte har tillräckligt med kunskap för att undervisa i musik kan barnens delaktighet bli lidande. Holgersen (2008) och Suthers (2008) anser båda i sina artiklar att undervisningen av pedagoger är bristfällig och att det påverkar barnen.

Att pedagogerna inte är ordentligt utbildade i musik påverkar inte enbart barnens känsla av delaktighet. Barns musikaliska utveckling påverkas också om pedagogen inte känner till vad ett barn bör kunna musikaliskt sett på den nivå barnet är i sin utveckling. Barnet måste få stimuli för att kunna utveckla sin musikalitet och den mesta stimuli kommer från daghemmet. Hemmet stimulerar såklart också barnets utveckling och musikaliska utveckling förutsatt att man sjunger eller spelar där.

Man kan alltså konstatera att de vuxna har en stor roll då det gäller både barns musikaliska utveckling och barns känsla av delaktighet. Om pedagogerna på daghemmet inte har en tillräcklig utbildning kan det leda till att barnens musikaliska utveckling inte sker som den bör. Barns delaktighet kan också bli lidande om pedagogerna inte uppmärksammar barnens önskan tillräckligt mycket. Allt detta gäller inte enbart pedagogerna på daghemmet. Det gäller också för barnens föräldrar att uppfatta de signaler barnen sänder ut. Det är ofta i hemmet barnet stöter på de första sångerna och det borde fortsätta genom hela uppväxttiden.

Som Love & Burns (2007) säger kan man konstatera att musiken har en betydelse för barn. Barnen hämtar inspiration från musiken och kan anpassa sina lekar efter den. Det tyder på att de skulle vara bra att även spela musik i bakgrunden på daghemmet och inte enbart sjunga och spela vid sångstunder. Musiken får ändå inte bli ett oljud i bakgrunden utan måste vara noga övervägd. Musiken behöver inte heller spela varje dag eller hela tiden. Man kan bestämma om att ha vissa dagar som barnen kan leka med musik i bakgrunden.

Att både barn och föräldrar musicerar tillsammans tycker jag är en bra idé. Då kan föräldrarna få nya idéer av de andra föräldrarna i gruppen och av ledaren. Om barnen själva kan bestämma om de vill delta i gruppaktiviteterna och inte tvingas blir de självständiga. De får också en känsla av att de kan bestämma över vad de gör. Vill de inte delta eller om de har en oavslutad lek på hälft kan de välja att inte delta. Detta är ett sätt att skapa delaktighet. Barnet kan själv välja om det är delaktigt eller inte. Det kan vara aktivt och delta i gruppaktiviteten eller leka på sidan om och således vara passivt delaktig i gruppaktiviteten. I vilket fall som helst är det barnet som själv väljer om det vill vara passivt eller aktivt deltagande.

Musik kan stärka barns delaktighet på många sätt. De vuxna har en viktig roll och det är viktigt att de pedagoger som finns på daghemmen har en passande utbildning. Det är ofta upp till pedagogen hur mycket musik man använder sig av på daghemmet. Föräldrarna kan påverka till viss mån, men till deras uppgift hör också att sjunga hemma och föra vidare de musiktraditioner man har där. Föräldrarna kan ändå inspireras av den sång och musik man sysslar med på daghemmet och det händer ofta att barnen sjunger de sånger man sjungit på daghemmet även hemma. Det är viktigt att barnet får sjunga eftersom det stärker barnets musikalitet och barnets musikaliska utveckling.

Eftersom barnet är delaktigt då det själv kan bestämma är det viktigt att komma ihåg att det går bra att låta barnet bestämma vissa saker. Barn som är blyga kanske blir lite i

skymundan då det gäller att välja en sång och det är viktigt att pedagogen kommer ihåg att fråga även dessa barn. Ett barn som inte kan eller vill välja och påverka kan ändå vara delaktigt i sångstunden. Ett barn som sjunger med under sångstunden kan anses vara delaktigt.

7 SLUTDISKUSSION

I detta kapitel kommer jag att diskutera om mitt val av metod har varit motiverad. Jag diskuterar också mina teorier och om dessa har varit goda val. Jag kommer också att knyta ihop mitt examensarbete och reflektera över sambandet mellan delaktighet och barns musikaliska utveckling. Jag avrundar med en avslutande diskussion.

7.1 Diskussion om metoden

Jag anser att min val av metod är motiverad. Jag valde att göra en litteraturstudie för det finns material på området i form av forskning. Jag skulle gärna ha haft en empirisk del i mitt examensarbete, men jag tror att det skulle ha kunnat vara svårt att genomföra. Jag skulle ha velat intervjua barn om vad det tycker om musikundervisningen på daghemmen. Personalen på daghemmen skulle kanske bättre ha kunnat svara på frågorna, men jag motiverar ändå min metod med att en litteraturstudie blir mer teoretisk och på så sätt kan bli en inspiration eller hjälpmedel för personalen på daghemmet. Friberg (2006) säger att ett examensarbete är mycket personligt då det är färdigt och det tycker jag att mitt arbete är.

Analysarbetet var en ny erfarenhet för mig och det var ganska tufft många gånger. Det var inte det lättaste att hitta artiklar som passade som hand i handske med mitt examensarbete. Jag har kämpat mycket med kapitel sex, men känner mig nu ganska nöjd med det. Det har gett mig mera styrka och jag klarar av utmaningar ännu bättre nu

än vad jag gjorde tidigare. Att analysera artiklar är något jag inte har gjort tidigare, i alla fall inte i samma utsträckning som under det här arbetets gång. Trots att det kändes tufft många gånger att analysera de utvalda artiklarna är jag ändå glad att jag gjorde det. Analysen ger ett mervärde åt mitt arbete och det är jag glad över. Mot slutet av processen började analysen också löpa bättre. Då jag visste vad artiklarna innehöll var det lätt att göra en kategorisering. Jag tror att kategoriseringen gör det enklare för läsaren att förstå och arbete blir lättare att läsa.

Som tidigare nämnt uppfyller Stig Björkas artikel ”Skräddarsydd musiklektion för dagisbar i Esbo”(2005) inte kraven för vetenskaplig text men jag har ändå valt att inkludera artikeln i mitt examensarbete. Den ger en form av vinkling hur läget i Finland är. Björkas lyfter fram att musiken har en betydelse för barnet och det att barnet får ta del av den finländska musiktraditionen. Om barnets familj inte kan föra vidare den rådande musiktraditionen är det bra att det finns musikinstitut som gör det istället.

7.2 Diskussion om teorierna

För att kunna anknyta till socialpedagogiken ansåg jag att delaktighet var en bra teori. Det har varit intressant att fördjupa sig i begreppet delaktighet. Min grundkunskap hade fallit i glömska och i och med att jag nu fördjupat mig i ämnet har jag lärt mig mycket. Det har gett mig något att fundera på och jag kommer i framtiden att försöka komma ihåg det jag lärt mig för att bättre kunna stärka barns känsla av delaktighet på daghemmet.

Det visade sig under arbetets gång att för att barn skall känna sig delaktiga måste de vuxna på daghemmet visa intresse för barnen och låta dem bestämma. Barnen kan inte bestämma allt på daghemmet, men då de har en möjlighet att påverka stärks barnens känsla av delaktighet. Barnens självförtroende stärks också. Då barnen känner sig delaktiga på daghemmet är de också lugna och kan lugnt delta i verksamheten. Det visar

sig nämligen att barn som inte har en känsla av delaktighet ofta är stökiga. Det kan vara något för personalen att tänka på.

Barns delaktighet på daghemmet påverkas av musiken genom att barnet kan få bestämma vilken sång man skall sjunga. Då valet blir godkänt av resten av barngruppen stärks känslan av delaktighet och barnet känner sig framför allt accepterat av sina vänner. Barnet blir också delaktigt då det deltar i sångstunderna och sjunger med.

En känsla av delaktighet är viktigt för alla människor. Det beror inte på ålder, kön eller etnicitet. Då en person känner sig delaktig anser personen sig också tillhöra något. I dagens omtumlande förändringar ute i världen är det viktigt att alla människor känner sig delaktiga trots hög procent av arbetslöshet och fattigdom.

Delaktighet då det gäller barn anser jag att är mycket betydelsefullt. Om ett barn känner sig delaktigt redan under sin barndom tror jag att det fortsätter känna så under resten av sin uppväxt. Ett barn som känt sig accepterat och har ansett sig tillhöra något har alla förutsättningar till att bli en accepterande vuxen. Därför är det viktigt att stärka barns känsla av delaktighet så tidigt som möjligt under uppväxttiden.

7.3 Avslutande diskussion

Jag tycker att det har varit mycket givande att skriva detta examensarbete. Jag har lärt mig mycket och har nu nya tankar som jag kan ta med mig ut i arbetslivet. Många gånger har det varit tufft att motivera sig själv att skriva och göra ändringar, men tack vare hjälp från olika håll har det ändå gått bra. Jag har ju trots allt själv valt mitt ämne och intresset för musik har nästan bara växt under processen med examensarbetet.

Jag anser att musiken är mycket viktig för alla människor. Musiken kan dämpa stress och den erbjuder en metod att slappna av med. Musiken sprider glädje och hjälper människan att bli glad. Man kan sjunka djupt in i musiken och finna ro där. Att kunna sjunga ut sina känslor underlättar säkert för många. Jag tror att alla kan sjunga. Man behöver inte alltid sjunga rent och klart för att det skall vara till hjälp. Sång och musik skall inte vara tvingat. Det skall kännas bra utan någon press.

En av mina frågeställningar var; vilken betydelse har musiken för barnet? Jag kom fram till att musiken har betydelse för barn genom hela uppväxten. Barnet hör redan då det ännu är i moderns mage och musiken har en betydelse redan i det skedet av utvecklingen. Man skall inte undervärdera musikens betydelse för barnet. Musiken har en betydelse inte enbart för barnet utan också för människor i alla åldrar. Det finns många människor som helt enkelt inte kan leva utan musik och det väcker frågor hos mig som till exempel om dessa människor har växt upp i en musikalisk miljö och musiken är en så självklar sak att den finns med överallt.

Den andra frågeställningen var; hur påverkas barnets delaktighet i daghemmet på grund av musiken? Barns delaktighet på daghemmet påverkas av musiken. Genom att barnen själva kan påverka vilka sånger som skall sjungas under en musikstund leder till att känslan av delaktighet stärks. Barnen känner att de är accepterade i gruppen. Det gäller för den vuxne att vara flexibel och på så sätt kunna ge utrymme för barnens önskningar. Hela verksamheten kan inte bli styrd av barnens önskningar, men det måste gå att vara flexibel också på daghemmet. Som det framkommer i kapitel sju påverkar musiken barns delaktighet då de har en möjlighet att själva välja. I det fall jag presenterar i kapitel sju får barnen själva välja hur länge de lyssnar på ett musikstycke. Då barnen själv får välja växer självförtroendet och självkänslan. Det igen ger en stärkt känsla av delaktighet.

Jag anser att det finns förutsättningar i detta ämne för vidare forskning. Jag har endast undersökt vilken betydelse musiken har för barn och vilken roll delaktigheten spelar.

Det finns säkert material för att göra en kvalitativ eller kvantitativ undersökning någon gång i framtiden. Eftersom jag endast undersökt hur barns delaktighet påverkas på daghemmet skulle det kunna vara intressant att forska i vilken betydelse barns delaktighet har i hemmet. Musik är ett brett ämne och vidare forskning inom området skulle säkert vara givande. Då jag har skrivit mitt examensarbete har jag lämnat bort instrumenten. Instrument i olika former används inom musiken och också på daghemmen. Ett intressant ämne att forska i skulle vara att ta reda på vilken betydelse instrumenten har i musikundervisningen på daghemmet.

KÄLLOR

- Ahonen, Heidi. 2000, *Musiikki sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet*. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Bardy, Marjatta. 2002, Lasten osallisuus – keitä olemme, mihin me kuulumme ja kuinka me elämme? I: Bardy, Marjatta, Minna Salmi & Tarja Heino 2002 (toim.) *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. 188 s, s. 124-125
- Berger, Audrey A. & Cooper, Shelly. 2003. *Musical Play: A Case Study of Preschool Children and Parents*. I: Journal of Research in Music Education. Summer 2003, Vol. 51 Issue 2.
- Björkas, Stig. 2005. *Skräddarsydd musiklektion för dagisbarn i Esbo*. I: Resonans 1/2005.
- Bjørkvold, Jon – Roar. 1991. *Den musiska människan. Barnet, sången och lekfullheten genom livets faser*. Stockholm: Runa Förlag. s. 72-73
- Eriksson, Anette. 2009. *Barns delaktighet i förskolan*. I: Sandberg, Anette(red.). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Friberg, Febe. 2006, Tankeprocessen under examensarbetet. I: Friberg, Febe (red.). *Dags för uppsats - vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*. Lund: Studentlitteratur. s. 27, 33-34

Friberg, Febe. 2006, Att utforma ett examensarbete. I: Friberg, Febe(red.). *Dags för uppsats -vägledning för litteraturbaserade examensarbeten.* Lund: Studentlitteratur. s. 71-72

Friberg, Febe. 2006, Att bidra till evidensbaserad omvårdnad med grund i analys av kvalitativ forskning. I: Friberg, Febe 2006 red. *Dags för uppsats – vägledning för litteraturbaserade examensarbeten.* Lund: Studentlitteratur. s. 110-112

Gustavsson, Anders. 2004, *Delaktighetens språk.* Lund: Studentlitteratur.

Hammershøj, Henny. 1997, *Musikalisk utveckling i förskoleåldern.* Lund: Studentlitteratur. 103 s.

Holgersen, Sven – Erik. 2008. *Music Education for Young Children in Scandinavia: Policy, Philosophy or Wishful Thinking?* I: Heldref Publications. Vol. 9, No. 3.

Holgersen, Sven – Erik. 2010. *Body Consciouness and Somaesthetics in Music Education.* I: Action, Criticism & Theory for Music Education. Vol. 9, No. 1.

Hongisto-Åberg, Marja, Lindeberg-Piironen, Anne & Mäkinen, Leena. 1993, *Musiikki varhaiskasvatuksessa.* Warner/Chappell Music Finland Oy. s. 22-23

Höst, Martin, Regnell, Björn & Runeson, Per. 2006, *Att genomföra examensarbete.* Lund: Studentlitteratur. s. 59-67

Jacobsen, Dag Ingvar. 2003, *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur. s. 126-128

Latvala, Eeva & Vanhanen-Nuutinen, Liisa. 2003. *Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi*. I: Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja, red. 2003. *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. s. 21-43

Lindqvist, Ann-Marie. 2009, Delaktighet inom omsorgen. I: Söderström, Eivor, Julkunen, Ilse & Backman, Ann, red. Helsingfors 2009. *Att utveckla praktiken – i praktiken*, FSKC rapporter 1/2009 Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området s. 49-50 [www] Tillgänglig: http://www.fskkompetenscentret.fi/page255_sv.html Hämtat 6.2.2010

Love, Angela & Burns, M. Susan. 2007. "It's a Hurricane! It's a Hurricane!" *Can Music Facilitate Social Constructive and Sociodramatic Play in a Preschool Classroom?* I: *The Journal of Genetic Psychology*.

Lyhne, Erik. 2004. *Musikpædagogik bygget på rytme og improvisation. Om Bernhard Christensen*. [www] Tillgänglig: <http://www.lyren.dk/artikler/musikpaedagogik.html> Hämtat 24.3.2010

Olsson, Bengt. 2001. Scandinavia. I: Hargreaves, David J. & North, Adrian C (red.). 2001. *Musical Development and Learning. The International Perspective*. London: Continuum. s. 175-186

- Sandberg Anette. 2009, Barns delaktighet i förskolan. I: Sandberg, Anette(red.). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Segesten, Kerstin. 2006, Användbara texter. I: Friberg, Febe. *Dags för uppsats – vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*. Lund: Studentlitteratur. s. 37-43.
- Sims, Wendy L. & D. Brett Nolker. 2002. *Individual Differences in Music Listening Responses of Kindergarten Children*. I: Journal of Research in Music Education; Winter2002, Vol. 50 Issue 4.
- Sundin, Bertil. 1995, *Barns musikaliska utveckling*. Stockholm: Liber Utbildning. 190 s.
- Suthers, Louie. 2008. *Early Childhood Music Education: A Snapshot*. I: Herdref Publications. Vol. 109, No. 3.

